

Adopties uit Roemenië

tussen 1990 en 2005

Project Historie & Roots

Ieder kind heeft recht op een thuis

In samenwerking met de Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

Voorwoord	3	5 Kindertehuizen	14
Inleiding	4	5.1 Pre-Ceausescu	14
Introductie	5	5.2 Post-Ceausescu	16
Deel 1 Roemenië in de jaren '70 en '80	6	6 Wet- en Regelgeving	17
1 Omstandigheden in het land	6	6.1 Roemeense Wetgeving	17
1.1 Historische context	6	6.2 Internationale verdragen	20
1.2 Politieke context	6	6.3 Nederlandse wetgeving	20
1.3 Economische context	7	6.4 Toetreding Europese Unie	20
2 Gezinsleven en cultuur	7	6.5 Diplomatieke druk	21
2.1 Decree 770: Ban op abortus en anticonceptie	7	7 Adoptieprocedures	22
2.2 Controle	9	7.1 Nederlandse procedure	22
2.3 Gezinsleven	10	7.2 Roemeense procedure	23
2.4 De revolutie en de nasleep	10	7.3 Inhoud dossiers	25
2.5 PostCeausescu	11	Deel 3 Adoptiestop en huidige situatie	28
Deel 2 Roemenië en adoptie	13	8 Het einde van adopties vanuit Roemenië	28
3 Adopties uit Roemenië	13	8.1 Adoptiestop	28
4 Betrokken organisaties in Roemenië	13	8.2 Organisaties voor geadopteerden	28
4.1 Samenwerking met Roemenië	14	8.3 Roots	28
4.2 Andere landen	14	Referenties	30

Voorwoord

Wereldkinderen bemiddelt voor interlandelijke adopties sinds 1971. In de loop der tijd is er veel veranderd en met de kennis van nu weten we dat bepaalde handelswijzen en procedures in het verleden niet toereikend waren, vergeleken met de huidige standaard en regelgeving. Dit leidt tot vragen van geadopteerden, media en anderen die betrokken waren bij interlandelijke adopties in de beginjaren van Wereldkinderen.

Er is grote belangstelling voor de manier waarop adopties in het verleden gedaan werden, maar de kennis over de context van en procedures voor adopties in het verleden is beperkt en verspreid. Veel van deze kennis gaat in de loop der jaren verloren als deze niet wordt gedocumenteerd. Wereldkinderen is daarom in 2017 begonnen met het project Historie en Roots, om de beschikbare informatie te verzamelen.

Doel en methode

Doel is het onderzoeken van de geschiedenis en de context van interlandelijke adoptie in de periode 1970-2000. In een rapport per land waaruit meer dan 200 kinderen zijn geadopteerd naar Nederland wordt de sociale, economische en culturele context ten tijde van de adopties beschreven. Ook wordt

ingegaan op specifieke adoptieprocedures en -wetgeving in deze landen. De informatie is verzameld met behulp van archief- en literatuuronderzoek en door middel van interviews met oud-bestuurders, contactpersonen in het buitenland, (oud-)medewerkers van adoptieorganisaties en overige betrokkenen.

We realiseren ons goed dat hiermee niet alle vragen worden beantwoord. Er is bijvoorbeeld niet altijd meer een contactpersoon in het buitenland te traceren. En de informatie is van algemene aard, de rapporten gaan niet in op individuele situaties. Wel hopen we met deze publicatie de beschikbare kennis over context en procedures vast te leggen voor de toekomst.

We danken alle geïnterviewden en anderen die hebben meegewerkt voor het royaal delen van hun kennis. In het bijzonder willen we Froukje Zwaga bedanken voor het opzetten van het project en de studenten van de Universiteit Leiden voor de uitvoering ervan.

Jeroen Jansen, directeur Wereldkinderen

Inleiding

Korte samenvatting geschiedenis adoptie in Nederland

In 1956 werd de eerste Nederlandse adoptiewet van kracht, bedoeld voor binnenlandse adoptie. Vanaf de jaren 60 werden er ook interlandelijk kinderen geadopteerd, vooral binnen Europa. De ouders waren in eerste instantie pleegouders en konden hun kind via de vreemdelingenwetgeving aanmelden bij de plaatselijke politie. Na een jaar kon bij de rechtbank het verzoek worden ingediend om de adoptie naar Nederlands recht uit te spreken. In 1974 kwam er een aangepaste adoptiewet die gold voor alle zendende landen, ook landen buiten Europa.

Adoptie van kinderen buiten Europa kwam op gang na een oproep van de schrijver Jan de Hartog in 1967. Na de Korea-oorlog verkeerden kinderen van Amerikaanse vaders en Koreaanse moeders in een onmenselijke positie. De Hartog riep op tot adoptie van deze kinderen. Duizenden mensen gaven aan deze oproep gehoor en het aantal adoptiekinderen nam sterk toe. Er kwamen vooral veel kinderen uit Zuid-Korea, Indonesië, India, Colombia en Bangladesh. In 1980 bereikte het aantal buitenlandse adoptiekinderen met bijna 1600 kinderen een hoogtepunt.

In 1989 werd de Wet Opnemings Buitenlandse Kinderen voor Adoptie (WOBKA) van kracht. Met deze wet werd onder andere een vergunningstelsel ingevoerd. Alleen adoptieorganisaties die door het Ministerie van Justitie waren erkend, mochten nog bemiddelen bij adopties.

In 1993 werd het Haags Adoptie Verdrag door 66 landen ondertekend. Het verdrag werd in Nederland geratificeerd in 1995. Een belangrijk uitgangspunt in dit verdrag is dat kinderen het beste in een gezin kunnen opgroeien, bij voorkeur in het eigen land en met de eigen cultuur. Alleen als kinderen niet bij hun biologische ouders kunnen opgroeien en er in het land van herkomst ook geen adoptie- of pleeggezin kan worden gevonden, komt een kind in aanmerking voor interlandelijke adoptie. Dit wordt ook wel het subsidiariteitsbeginsel genoemd. Tot op de dag van vandaag wordt de praktijk van adoptie bepaald door het Haags Adoptieverdrag.

Om een kind te mogen adopteren, was vanaf het begin van de interlandelijke adopties een beginseltoestemming van de Raad voor de Kinderbescherming nodig. Alleen met een beginseltoestemming was, en is, het mogelijk om een kind op een legale wijze te adopteren. De voorbereiding van adoptieouders was lange tijd beperkt. Pas met de WOBKA van 1989 werd de voorbereiding via de Stichting Adoptievoorzieningen verplicht gesteld.

Als adoptieouders een beginseltoestemming hadden, konden ze een adoptie regelen met behulp van een bemiddelingsorganisatie. Er zijn in de loop der jaren tientallen kleine en grotere bemiddelingsorganisaties geweest. Een grote bemiddelingsorganisatie was het Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA), dat in 1975 ontstond als een gevolg van een fusie van Stichting Interlandelijke Adoptie (SIA), de interlandelijke tak van de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) en de adoptietak van Wereldkinderen. Een andere grote bemiddelingsorganisatie was de Vereniging Buitenlandse Adoptie Noord-Nederland (BANND), die voornamelijk voor Sri Lanka en Indonesië bemiddelde. In 1995 werd de vereniging opgeheven en ging deze op in Wereldkinderen. In 1980 werd de stichting Kind en Toekomst opgericht, een grote adoptieorganisatie die nog steeds bestaat. Van 1979 tot 2009 bestond stichting Foundation Life Adoption Service and Happiness (FLASH), die vooral bemiddelde bij adopties vanuit Sri Lanka. In 1989 werd stichting Meiling opgericht, die vooral voor adopties vanuit China bemiddelde.

Naast deze bemiddelingsorganisaties zijn er nog vele kleinere organisaties actief geweest. Adoptieouders konden ook via privé-contacten een kind adopteren, dit werd zelfdoenerschap genoemd. Zelfdoeners reisden zelf naar de landen af, legden en onderhielden contacten zelfstandig en doorliepen procedures met lokale hulp. Vanuit bemiddelingsorganisaties was er veel kritiek op zelfdoeners.

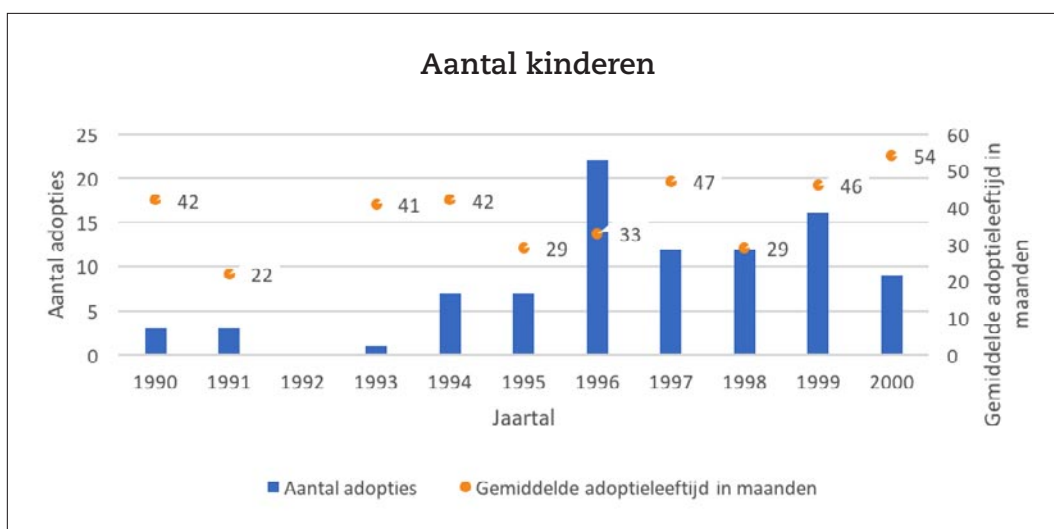
Voor een uitgebreid overzicht van de geschiedenis van adoptie in Nederland verwijzen wij naar het boek van René Hoksbergen uit 2012: 'Kinderen die niet konden blijven: Zestig jaar adoptie in beeld'.

Introductie

In de periode 1990-2000 zijn 190 Roemeense kinderen door Nederlandse gezinnen geadopteerd. Wereldwijd zijn er in die periode meer dan 30.000 kinderen uit Roemenië geadopteerd. Vereniging Wereldkinderen en de Stichting Flash kregen in die periode toestemming van het Ministerie van Justitie om op te bemiddelen voor adopties vanuit Roemenië. In totaal heeft Wereldkinderen voor 92 Roemeense kinderen bemiddeld. In december 2000 is de doorverwijzing van kinderen naar internationale adoptieorganisaties tijdelijk stopgezet, omdat de rechten van de kinderen niet gewaarborgd konden worden.

Als gevolg hiervan heeft Roemenië alle interlandelijke adopties verboden vanaf 2005, op enkele uitzonderingen na.

Het eerste deel van dit rapport is gewijd aan een schets van de geschiedenis van Roemenië en gaat in op de sociale, economische en culturele context ten tijde van de adopties. In het tweede deel wordt ingegaan op het verloop van de adopties, de kindertehuizen en de adoptieprocedures en -wetgeving. Tot slot wordt in het derde deel ingegaan op de adoptiestop en de huidige situatie.

Deel1 Roemenië in de jaren '70 en '80

1 Omstandigheden in het land

Roemenië is een land in Zuidoost-Europa, dat grenst aan de Zwarte Zee, Bulgarije, Servië, Oekraïne, Hongarije en Moldavië. In 2019 woonden er in totaal 19,3 miljoen inwoners.¹ Het grondgebied bestaat uit 238.391 km² en is daarmee zes keer zo groot als Nederland. Roemenië heeft een landklimaat, met koude winters en hete zomers. Het land heeft een rijke historie en diverse landschappen, waaronder de Karpaten (hooggebergte), oerbossen en de Zwarte Zee, en de Donau stroomt door Roemenië aan de grens met Bulgarije. De grootste bevolkingsgroep vormen de Roemenen, maar er wonen ook Hongaren, Duitsers en Roma.²

1.1 Historische context

In de afgelopen eeuwen zijn de Roemeense grenzen een aantal keer verschoven. Roemenië probeerde zich zowel tijdens de Eerste Wereldoorlog als de Tweede Wereldoorlog neutraal op te stellen.³ Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef het land zich verzetten tegen zowel de Duitsers als de Sovjet-Unie (hierna de USSR genoemd). Maar eind 1939 had Duitsland zijn invloed al uitgeoefend en had het bezit genomen van de olie waar het land over beschikte. In 1944 drong de USSR het land binnen en gaf Roemenië zich over door een besluit van de Roemeense Koning.²

1.2 Politieke context

In de nasleep van de oorlog verbleef het Rode Leger van de USSR in het land. De verkiezingen na de oorlog werden gewonnen door de communisten, waarna de nationaalcommunist Gheorghe Gheorgiu-Dej aan de macht kwam.⁴ Koning Michaël werd gedwongen afstand te doen van zijn troon en Roemenië werd uitgeroepen tot Volksrepubliek. Als communistische staat werd het economisch en militair bestuur tot aan 1958 geleid vanuit de USSR. Roemeense bedrijven moesten de schade aan de USSR goedmaken door hun schaarse producten over te dragen aan de Russen. Gemengde Roemeense en Sovjet bedrijven werden opgezet, zo kon de USSR de landbouw, en de Roemeense economie uitbuiten.^{2,5} Wanneer de bevolking tegen de partij protesteerde, werd deze door de Securitate (de geheime staatsveiligheidspolitie) opgepakt. Ver-

volgens werden protesteersders gevangen genomen, verhoord, gemarteld, misbruikt of vermoord. Oppositiepartijen werden opgeheven en de media werden overgenomen door de staat. Tussen 1947 en 1964 zijn er rond de 282.000 arrestaties verricht en 190.000 personen gestorven tijdens hun gevangenschap. Gheorghiu-Dej overleed in 1965.⁴

Nicolae Ceausescu volgde de ex-premier op als secretaris van de Roemeense Communistische Partij en Roemenië werd benoemd tot Socialistische Republiek. In 1967 werd hij staatsvoofd en in 1974 werd hij president.³ In de beginjaren, nadat Ceausescu aan de macht kwam, was hij erg populair onder het volk. Hij kreeg het volk achter zich doordat hij zich in 1968 sterk uitsprak tegen de Sovjetinvasie van Tsjecho-Slowakije.^{6,7} Ceausescu had gezorgd voor onafhankelijkheid van de USSR, iets waar het volk al lange tijd naar verlangde. Het Roemeense volk was trots op Ceausescu, de eerste Roemeense leider die een internationale staatsman was. Ceausescu moderniseerde Roemenië, de industrie kwam weer op gang en er werd geïnvesteerd in grote fabrieken. Nieuwe appartementen werden gebouwd en Roemenië werd voor de buitenwereld een voorbeeldland om de demografische problemen op te lossen. Naast investeringen in huisvesting, banen en geneeskunde, hechtte Ceausescu ook belang aan sport en prestatie. Kinderen werden al op jonge leeftijd getraind om uitmuntend te scoren.⁸ De onafhankelijkheid richting de USSR maakte hem ook meteen geliefd in het Westen. Dat gaf financiële ondersteuning aan het land, zodat het een blok zou vormen tegen de USSR. Zonder het te weten, zorgde deze steun voor de opbouw van het meest nationalistische politieke regime in Europa.⁶ Begin jaren '80 veranderde namelijk het mooie beeld dat Ceausescu portretteerde. Hij had een vijfjarenplan opgesteld en wilde, zonder protest van het volk, met gebruik van propaganda zijn veranderingen doorvoeren. Met grote demonstraties en optredens zorgde hij voor een politiek schouwspel waarin hij de bevolking gebruikte als pionnen voor zijn doeleinden.⁸ Na een bezoek aan China, Vietnam en Noord-Korea, vond Ceausescu dat hij publiekelijk geëerd moest worden, zoals de andere communistische leiders, ook eiste hij een grotere ideologische zuiverheid.⁷ Ondertussen publiceerden de media alleen wat de staat wilde en via massamedia werden er

1 WHO (2019)

2 Baker, Fallon & Isalska (2017)

3 Deletant (1995)

4 Deletant (1999)

5 Réti (1989)

6 Georgescu & Iepan (2005) Documentaire: Das Experiment 770 : Gebären auf Befehl

7 Roper (2000)

8 Documentaire: The King of Communism: The Pomp & Pageantry of Nicolae Ceausescu

volop onwaarheden verspreid⁹. De Securitate werd uitgebreid, het was hun taak om iedereen in de gaten te houden die zich verdacht gedroeg. De persoonlijke vrijheid van de Roemeense burger werd op deze manier onderdrukt. Ook werden er beperkingen opgelegd op het recht om Roemenië in en uit te reizen, voor zowel buitenlanders als Roemenen.⁶

1.3 Economische context

Ceausescu's heerschappij had ook invloed op de economie. Tussen 1950 en 1975 groeide de economie als een van de snelste ter wereld.¹⁰ Het pensioenstelsel werd hervormd, loonsverhogingen werden doorgevoerd, de prijzen werden verlaagd en daardoor steeg de consumptie. In de tussentijd hield Ceausescu enorme parades om het nationalisme te verheerlijken. Het nieuwe beleid zorgde in de jaren '70 voor groei van de industriële productie.⁷ Grote investeringen werden gedaan op het gebied van zware industrie. De productie van de staal- en petrochemische industrie steeg enorm.¹⁰ Ceausescu keerde naar het Westen voor handel, financiële ondersteuning en leningen, zodat de industriële groei ondersteund zou worden, hierdoor liep de staatsschuld aanzienlijk op. Ondertussen verbloemden de goede economische cijfers dat de levensstandaard van de Roemenen terugliep.^{8, 11} In landbouw en consumptiegoederen werd namelijk weinig geïnvesteerd, terwijl de landbouwsector altijd erg belangrijk was voor de economie. De productie bestond uit slecht ontworpen onderdelen voor machines, wat problemen gaf, omdat de exportlanden daar niet op zaten te wachten.¹¹ Tijdens de oliecrisis in 1973-1974 wilde Ceausescu winst halen uit de situatie en gaf hij opdracht tot de bouw van olieraffinaderijen; deze werden echter veel te laat opgeleverd. Het geld dat verdiend werd, werd weer gebruikt om meer leningen vanuit het Westen af te sluiten. De economie draaide inmiddels op inefficiënte industriële structuren, verouderde fabrieken, en met ongestructureerde systemen.^{7,8} Als gevolg van de opgelopen buitenlandse schuld van 10 miljard dollar, voerde Ceausescu scherpe bezuinigingsmaatregelen in. Met propaganda werd de economische ondergang verdraaid, maar de Roemeense bevolking had ondertussen wel door wat er speelde. Er was te weinig water om jezelf te wassen, toiletpapier en zeep waren niet op voorraad, en voedsel werd voortaan op de bon verkocht. In plaats van het beschikbaar stellen van landbouwproducten en eerste levensmiddelen, werd alles geëxporteerd naar het buitenland om de staatsschuld af te lossen.⁷ Hierdoor kwamen de Roemeense

supermarkten leeg te staan en moesten mensen soms uren in de rij staan om brood of eieren te kopen.⁸

Ceausescu had ook opgedragen om een enorm nieuw parlamentspaleis te bouwen. Hiervoor werd een kwart van het centrum van Boekarest geruimd. Ook wilde Ceausescu dat er vele plattelandsdorpen geruimd zouden worden. Hij wilde de bewoners van het platteland herplaatsen in nieuwe centra. Boeren zouden naar een flat moeten verhuizen, waarvoor zij huur moesten betalen in plaats van dat ze op hun eigen boerderij bij hun land woonden.⁹ In de periode 1980 tot 1989 daalde de consumptie van de Roemeense burgers, de gemiddelde calorie-inname en de toegang tot artsen en ziekenhuisbedden. De levensstandaard van de bevolking was gedaald tot een niveau waarbij de basisbehoeften - elektriciteit, warm water, voedsel, medische zorg - moeilijk te verkrijgen waren. Naast voedselrantsoenering door de staat, werd er ook een beperking gelegd op het energieverbruik van huishoudens. Omdat energie duur was geworden door de oliecrisis, werd de stroom geregeld afgesloten als bezuinigingsmaatregel van de overheid. Dit resulteerde erin dat in de meeste delen van het land de elektriciteit slechts enkele uren per dag beschikbaar was, ook gedurende de winter, wanneer de huizen verwarmd moesten worden.⁷ De bezuinigingsmaatregelen brachten tevens schade aan het milieu; door het gebruik van bruine steenkool in fabrieken werden gevaarlijke stoffen uitgestoten, wat zorgde voor lucht- en waterverontreiniging.¹² Het sociaal welzijn was tot een dieptepunt gekomen, veel Roemenen waren ondervoed, er was een hoge prevalentie van aids, en het kindersterftepercentage was hoog. Veel ouders brachten hun ondervoede kinderen onder bij vrienden, kennissen of kindertehuizen van de staat, omdat ze niet zelf voor hun kinderen konden zorgen. Ondertussen was het beleid van de staat alleen gericht op het afbetalen van de staatsschuld.⁷

6 Georgescu & Iepan (2005) Documentaire: Das Experiment 770 : Gebären auf Befehl

7 Roper (2000)

8 Documentaire: The King of Communism: The Pomp & Pageantry of Nicolae Ceausescu

9 Documentaire: Jones, The lost world of communism: Socialism in One Family

10 Tsantis & Pepper (1979)

11 Nelson (1990)

12 Maitland (1991)

2 Gezinsleven en cultuur

Het opzetten van een heel nieuw Roemenië met 'de nieuwe mens' zorgde voor veel veranderingen in het land, ondersteund door nieuwe wettelijke bepalingen.

2.1 Decree 770: Ban op abortus en anticonceptie

2.1.1 De wetgeving

Ceausescu wilde Roemenië wederopbouwen en 'de nieuwe man' creëren⁶, dit type mens moest veelzijdig ontwikkeld zijn.¹³ De staat was op zoek naar perfecte mensen zonder lichamelijke, sociale of geestelijke problemen, die zich voor het communistisch Roemenië wilden inzetten.¹⁴ De geboortecijfers in Roemenië waren laag en Ceausescu wilde deze met gebruik van wetten weer ophogen. Het beleid werd hierop scherp aangepast en het besluit Decree 770 werd in 1966 ingevoerd. Het krijgen van kinderen werd voortaan een zaak waar de staat over ging⁶, foetussen moesten eigendom worden van de sociale staat en het baren van kinderen werd een patriottische plicht.¹⁵ Het uitvoeren van een abortus werd verboden.¹⁶ Hier waren enkele uitzonderingen op: wanneer de vrouw ouder was dan 45 jaar; de zwangerschap gevaar bracht voor haar eigen leven; wanneer de vrouw een erfelijke ziekte had, als de zwangerschap een gevolg was van verkrachting of incest, wanneer de vrouw lichamelijke, psychische of zintuiglijke beperkingen had; of wanneer de vrouw al vier (later werden dit er vijf) kinderen had gebaard en de zorg voor deze kinderen droeg.¹⁵ De productie van anticonceptie werd stopgezet en import vanuit het buitenland opgeschort, het was alleen te verkrijgen voor een hoge prijs via de zwarte markt.¹⁶

2.1.2 De gevolgen

Vrouwen mochten volgens de wet alleen een abortus uitvoeren onder strikte voorwaarden en met toestemming van een arts. De abortuswet zorgde dat illegale abortus bestraft kon worden: dit varieerde van een boete, een straf bij de betrokkene op het werk of een gevangenisstraf.⁶ Op het plegen van illegale abortus stond een gevangenisstraf van 6 maanden tot 2 jaar. Artsen die abortussen illegaal uitvoerden konden een gevangenisstraf krijgen van 12 jaar. Publiekelijke rechtszaken werden gehouden om het plegen van een illegale abortus te ontmoedigen.¹⁵ Vrouwen die ervan verdacht werden abortus te plegen, werden uitgescholden, er werd naar ze geschreeuwd en er werd geslagen.⁶ Straf had volgens de Roemeense overheid een corrigerende functie, de persoon in kwestie moest

zich gedragen binnen de correcte sociale normen. Soms moesten de vrouwen voor straf werken, zonder dat ze betaald kregen. Hierdoor hoefde de staat zich geen zorgen te maken over overvolle gevangenissen, en konden de vrouwen gewoon doorgaan met kinderen baren.¹⁶ Door deze nieuwe regelgeving verdubbelde het vruchtbaarheidscijfer van 1966 naar 1967.¹⁷ Het succes van de partij duurde twee jaar, want in 1968 daalde het vruchtbaarheidscijfer weer. De gezinnen kampten met veel problemen; vanwege de slechte sociaaleconomische omstandigheden waren ze niet in staat om nog meer kinderen te krijgen en te voeden naast hun huidige gezin.¹⁵

Het hebben van seks en het voorkomen van een zwangerschap brachten veel spanning. Wanneer vrouwen tot de ontdekking kwamen dat ze zwanger waren, zorgde de vraag hoe ze de zwangerschap konden beëindigen en de kans op ontdekking veel stress. Eerst probeerden vrouwen op alternatieve manieren een miskraam te krijgen (door zware objecten te tillen, van grote hoogtes te springen, of beide tegelijkertijd). Ondanks het risico op infectie probeerden vrouwen ook bepaalde kruiden, chemicaliën of objecten (haarspelden, breinaalden) in hun vagina te brengen om de zwangerschap te beëindigen. Het opwekken van een miskraam was psychologisch en fysiek zwaar om te ondergaan.¹⁶ De keuze voor het afbreken van een zwangerschap kwam vanuit de vrouw zelf, haar man, of haar ouders.¹⁵ Wanneer ondanks alle pogingen geen miskraam opgang was gekomen, koos een deel van de vrouwen uit wanhoop voor een illegale abortus. In Roemenië was het in die tijd normaal om een illegale abortus uit te voeren. Iedereen kende wel iemand die een arts, zuster of een geneeskundestudent was. In het geheim werd er een afspraak gemaakt en op de keukentafel kon de zwangerschap met een plaatselijke verdoving afgebroken worden door curettage. Gedurende Ceausescu's overheersing werd het lastiger om de juiste medicatie en instrumenten te vinden, omdat de producten schaars werden. Mensen werden daardoor creatiever en er werden andere manieren gevonden om een zwangerschap af te breken. In die tijd was in Roemenië het uitvoeren van abortus een normaal alternatief voor anticonceptiemiddelen. Voordat abortus illegaal werd, was het de meest gebruikte methode voor geboortebeperking. Ondanks dat er hoge gevangenisstraffen op de uitvoering van een abortus stonden, bleef de bevolking manieren vinden om de wil van de staat te omzeilen.¹⁶ Een groot deel van de mensen die opgepakt werden wegens het uitvoeren van illegale abortussen, was niet medisch geschoold en voerde de abortus uit onder slechte hygiënische omstandigheden.¹⁵

6 Georgescu & Iepan (2005) Documentaire: Das Experiment 770 : Gebären auf Befehl

13 Popescu, Muntean & Juffer (2020)

14 Bocarnea & Osula (2008)

15 David & Baban (1996)

16 Kligman (1998)

17 World Bank (1992)

Het uitvoeren van illegale abortussen nam aanzienlijk toe vanaf de afschaffing van legale abortussen in 1966, de exacte cijfers hierover zijn niet bekend.¹⁸ De consequenties van deze abortussen waren vaak fataal: vrouwen kregen infecties, een vervroegde menopauze of ze verlieten de ruimte zonder baarmoeder of eierstokken, sommigen konden na de abortus ook geen kinderen meer krijgen.⁶ 1965 was het laatste jaar dat abortus nog legaal was in Roemenië, in dat jaar werden 1,2 miljoen abortussen uitgevoerd. Het was dus te verwachten dat zonder alternatieve methoden voor het afbreken van een zwangerschap, deze abortussen illegaal uitgevoerd zouden worden na de afschaffing. De toename in illegale abortussen was te zien in de stijgende sterftcijfers van moeders. Tussen 1966 en 1989 zouden er 9452 vrouwen gestorven zijn door het ondergaan van een illegale abortus. In 1966 waren de cijfers van moedersterfte in Roemenië te vergelijken met de cijfers van omliggende landen. Maar eind jaren '80 lag dat cijfer tien keer hoger dan in andere landen in Europa. Cijfers hierover zijn helaas niet allemaal betrouwbaar, aangezien veel heimelijk gedaan werd, ook manipuleerde de staat de cijfers.¹⁶

2.2 Controle

2.2.1 Medische veranderingen

Aanpassingen in de wet brachten ook verandering in medische handelingen. Er was behoefte aan betere medische hulp en deze werd tegelijk geleverd met meer controle over de reproductie van vrouwen. Artsen werden voortaan gecontroleerd door de staat en moesten toestemming vragen voor bepaalde procedures. Extreme formalisering van medische procedures en monitoringprotocollen werden opgezet om de illegale praktijken van abortus te remmen. De wet die aandacht vestigde op het voorkomen van ziektes zoals borst-, en eierstokkanker, bepaalde dat vrouwen tussen de 16 en 45 jaar, wanneer zij in loondienst werkten in fabrieken of instellingen, verplicht elke drie maanden een gynaecologisch onderzoek moesten ondergaan.¹⁶ De politie kon artsen sommeren om observatiepapieren van patiënten te laten zien.⁶ Ook werd de medische geschiedenis nagetrokken van de vrouwen die in het verleden een abortus hadden ondergaan, of nog geen kinderen hadden gekregen. Dit allemaal om de zwangerschap zo vroeg mogelijk te detecteren en vervolgens te monitoren.¹⁶ Wanneer bekend was dat een vrouw zwanger was en al eerder een abortus had gepleegd werd ze in het ziekenhuis opgenomen om te monitoren.¹⁷ Met gebruik van propaganda werd de wetswijziging opgehemeld onder het mom van de vrouwelijke gezondheid.¹⁶

De staat zorgde er immers ook voor dat vrouwen niet ontslagen konden worden wanneer zij zwanger werden, ook was kinderopvang en medische zorg beschikbaar. Tevens mochten vrouwen geen zware of gevaarlijke arbeid uitvoeren of nachtdiensten draaien. Zwangerschapsverlof was al standaard in het contract opgenomen en na de zwangerschap hoefden moeders minder lange werkdagen te maken en kregen ze verlof wanneer hun kind ziek was. Zwangere vrouwen en vrouwen die jonge kinderen hadden, kregen speciale medische aandacht, dit was wettelijk vastgelegd.¹⁷

2.2.2 Uitkeringen en belasting

De staat wilde alles van zijn burgers weten, daarom werden burgers gemonitord door de Securitate. Gedurende Ceausescu's regime leefden steeds meer Roemenen in angst voor deze staatsveiligheidspolitie en werd het steeds meer een gewoonte om veelvuldig te liegen, je wist namelijk niet tot welke niveaus van de samenleving de Securitate was doorgedrongen. Iedereen kon een informant zijn die zijn kennis verkocht om zelf te profiteren. Men raakte vaak willens en wetens verstrikt in het eigen web van leugens en de Securitate manipuleerde vaak om informatie in te winnen. De bemoeienis van de staat in familierelaties groeide in de loop der jaren steeds verder met het oog op de ideologie van de 'nieuwe mens' en de 'nieuwe families'. Een echtscheiding betekende afbreking van dit ideaal en werd ontmoedigd, scheiden was alleen mogelijk bij uitzonderlijke omstandigheden.¹⁶ Het alleenstaand leven werd ontmoedigd door de invoering van een vrijgezellenbelasting⁶, burgers die geen kinderen hadden, moesten vanaf hun zesentwintigste maandelijks een kinderloosheidsbelasting betalen, ongeacht of ze gehuwd waren of niet.¹⁵

In 1974 wilde de staat meer invloed uitoefenen op de planning van gezinsuitbreidingen. De staat ondersteunde gezinnen die bijdroegen aan het opbouwen van het nieuwe Roemenië. Voor gezinnen met drie of meer kinderen (later werden dat er vier) werd de inkomstenbelasting verlaagd met dertig procent. Een vergoeding werd aangeboden voor elk kind dat geboren werd. Dit bedrag liep per kind op en was belastingvrij.¹⁷ Vrouwen met tien of meer kinderen kregen de hoogste onderscheiding en kregen de titel 'Heldin Moeder', daarbij ontvingen zij een vergoeding van omgerekend 180 dollar en zij profiteerden van speciale privileges. Er waren dus enkele beloningen in geld, privileges en medailles te verkrijgen met het krijgen van kinderen.¹⁶

6 Georgescu & Iepan (2005) Documentaire: Das Experiment 770 : Gebären auf Befehl

15 David & Baban (1996)

16 Kligman (1998)

17 World Bank (1992)

18 Kligman (1992a)

2.3 Gezinsleven

Het nieuwe beleid had invloed op het gezinsleven. De staat zag de ideale communistische vrouw graag als een bescheiden vrouw, moeder en levenspartner van haar man. Iemand die een goede huisvrouw was, maar ook werkte en afhankelijk was van de man. Tekenen van vrouwelijke schoonheid waren niet wenselijk en werden als onfatsoenlijk gezien. Seks moest niet als iets plezierigs ervaren worden, maar moest gezien worden als noodzakelijk om een gezin te stichten. In films werden blote armen en benen gecensureerd. Verder was seks een onderwerp dat nauwelijks besproken werd in Roemeense gezinnen. Door preutsheid en onwetendheid werden veel onwaarheden over seks verspreid. Seksuele voorlichting werd niet aangeboden op scholen, hierdoor waren jongens en meisjes slecht voorbereid. Relaties raakten door de jaren heen beschadigd, omdat vrouwen angst kregen voor seksueel contact, uit angst voor een ongewenste zwangerschap. Ook zagen ze hun voortplantingsorganen als de vijand binnen hun eigen lichaam. Sommige vrouwen kregen een afkeer van vrijen en hadden het gevoel dat hun relatie niet gelijkwaardig was. Anderen spraken met hun partner af om niet meer te vrijen. De vrouwen voelde zich hulpeloos en machteloos tegen ongewenste zwangerschappen.¹⁵ Vaak werd een zwangerschap of abortus ook gezien als het probleem van de vrouw; mannen bemoeiden zich het liefst zo min mogelijk met deze zaken.⁶

2.3.1 Dagelijks leven

De macht van de staat over de Roemeense burgers had veel invloed op het dagelijks leven. Feiten en cijfers werden vervaardigd, en het verzet tegen de staatsinmenging werd geminimaliseerd. Tegelijkertijd wilde de staat dat de burgers de conformiteit met de staatscontrole zouden accepteren, dit deden ze door burgers te manipuleren om zich emotioneel en psychosociaal aan de staat over te geven. De media liet een prachtig beeld zien van gelukkige vrouwen die met trots veel kinderen voor de staat baarden. De Roemeense burger die gehoorzaamde en die zich gedroeg als een goede socialist werd publiekelijk geprezen, burgers die zich verzetten werden publiekelijk berecht. Er werd weinig aandacht besteed aan de oplopende kosten van het hebben van een groot gezin. De kindertoeslag bracht in de dagelijkse praktijk maar 20% van de kosten op en de inkomens waren over het algemeen laag in vergelijking met de kosten van het opvoeden van kinderen.¹⁶ Op het moment dat de crisis op haar hoogtepunt was, verminderte de koopkracht, de inflatie steeg en de omstandigheden in het dagelijks leven verslechterden, waardoor de levensstan-

daard daalde.¹⁹ De Roemeense burgers waren zich bewust van het feit dat ze hun kinderen moesten opvoeden met onvoldoende middelen en ze wisten dat het dagelijks leven er niet beter op zou worden. Tussen de stedelijke- en plattelandsgezinnen was een verschil te zien. Intellectuelen hadden één of twee kinderen, terwijl de armste gezinnen veel kinderen kregen (Roma, boeren en landarbeiders hadden vaak vier tot zes kinderen). Voedsel was door de rantsoenen van de staat erg duur geworden, een gezin besteedde ongeveer de helft van zijn salaris aan voedsel, het dubbele in vergelijking met andere landen in die tijd.¹⁶

De ban op abortus had ook invloed op het schoolsysteem, gedurende de jaren verslechterde de kwaliteit van de zorg. Tot aan 1982 was de kinderopvang gratis, maar door de economische crisis moesten ouders toch een eigen bijdrage leveren.¹⁶ Steeds meer kinderen werden achtergelaten op straat en door het hoge percentage vrouwensterfte werden veel mannen weduwnaar en kinderen wees. Er waren ook veel lichamelijk of verstandelijk beperkte kinderen, als gevolg van mislukte pogingen tot abortus.¹⁵

2.3.2 Minderheidsgroeperingen

In de jaren '70 had Ceausescu's beleid ervoor gezorgd dat de culturele en intellectuele vrijheid werd weggenomen. De etnische minderheden werden onderdrukt en het slachtoffer van de staat en van gedwongen assimilatie.⁷ Ongeveer 10 procent van de Roemeense bevolking was Hongaars. De staat legde deze groep bepaalde restricties en beperkingen op (verbanning van de taal, opheffen van culturele instellingen, intimidaties richting de kerk). Roma werden tijdens het regime genegeerd en niet erkend als etnische minderheden. Er was sprake van discriminatie in het onderwijs en op de werkvloer, ook werd ze de toegang ontzegd tot openbare diensten. Degenen die geen vaste baan hadden, werden gedwongen om een vaste baan te nemen en zich te vestigen in een van de buitenwijken in de steden. Deze woningen bevonden zich meestal in de buurt van stortplaatsen en andere ongezonde plaatsen.²⁰ Ceausescu wilde dat de Roma niet meer zouden bestaan, zij kregen zelfs toestemming voor het uitvoeren van een legale abortus. Als de Roma geminimaliseerd zouden worden, zou dat goed zijn voor het grootbrengen van de gedachte van etnische zuiverheid.⁶ Het uitoefenen van je religie werd alleen toegestaan met bemoeienis van de staat en activiteiten van de kerk werden gemonitord.²⁰ Aan gehandicapten werd geen aandacht besteed. Ze waren volgens Ceausescu tot last, het plan was ook om deze bevolkingsgroep uit te roeien. Ouderen

6 Georgescu & Iepan (2005) Documentaire: Das Experiment 770 : Gebären auf Befehl

15 David & Baban (1996)

16 Kligman (1998)

19 Kligman (1998)

20 Human Rights Watch (1991)

stonden ook laag op de prioriteitenlijst van de staat.⁶ En nadat Ceausescu erkende dat homoseksualiteit bestond, werd het direct illegaal gesteld. Homoseksuelen, lesbiennes of transseksuelen konden een lange en zware gevangenisstraf verwachten.¹⁶

2.4 De revolutie en de nasleep

De combinatie van politieke onderdrukking, bezuinigingen en etnische assimilatie zorgde voor veel onvrede in het land. Eind jaren '80 waren de kinderen die opgroeiden onder Ceausescu's zware regime inmiddels volwassen geworden en ervoeren de gevolgen ervan. Zowel het Westen als het Oosten wilde niks meer met Ceausescu te maken hebben.⁶ Eind 1989 viel het communistische regime in Oost-Duitsland, Hongarije en Tsjecho-Slowakije, Ceausescu weigerde echter af te treden. Dit resulteerde in veel protest. Halverwege december 1989 sloten meer Roemenen zich aan bij de revolutie. Mensen gingen in Timisoara de straat op om te protesteren.²¹ Ceausescu organiseerde op 21 december 1989 een rally om de bevolking te kalmeren, maar deze veranderde in een demonstratie tegen hem. Ceausescu sloeg in zijn helikopter op de vlucht, maar tijdens de vlucht keerde zijn eigen leger zich ook tegen hem. Na de landing werd hij gevangengenomen. Samen met zijn vrouw werd hij op 21 december 1989 terecht gesteld in een kortdurend proces en werd hij geëxecuteerd.⁷

2.5 PostCeausescu

2.5.1 Onrust

In de maanden na de val van Ceausescu overheerste onzekerheid. De Roemenen waren jarenlang onderdrukt en ineens was er door de revolutie weer 'vrijheid' in het land. Echter heerste er nog steeds angst voor de Securitate, men was bang dat agenten alleen zouden opereren of weer in dienst waren genomen door de nieuwe Roemeense veiligheidsdienst. Er werden nieuwe verkiezingen gehouden en een nieuwe president werd gekozen, maar er bleef onrust bestaan over de betrokkenheid van voormalige communistische partijleden of leden van de voormalige geheime dienst.⁷ Vreedzame demonstraties en stakingen werden gewelddadig en deze onrust bleef de eerste maanden overheersen. In 1991 werd er een nieuwe democratische grondwet aangenomen en later dat jaar kwamen enkele partijen in een coalitie aan de macht. De economie moest weer opgebouwd worden.²⁰ De interim-regering had

namelijk de lonen verhoogd en de winkels met exportproducten vrijgegeven. Echter, ze hadden niet direct stabiliseringsmaatregelen genomen en de buitenlandse reserves raakten uitgeput, waardoor de economie in een neerwaartse spiraal was gekomen.²² Een Roemeense arts die in een kindertehuis werkte, vertelde in een interview over haar ervaring na de val van Ceausescu:

De levensomstandigheden van veel Roemeense gezinnen, vooral op het platteland, waren in de eerste twee jaar na de revolutie net zo slecht als tijdens het communistisch regime. Echter was er nu meer verwarring, gevoel van onveiligheid en geen houvast voor de nieuwe kapitalistisch economische markt. De werkloosheid steeg en in veel stedelijke gebieden bleven sociale problemen bestaan. Veel fabrieken sloten en bedrijven gingen failliet, waardoor er nog meer werkloosheid ontstond. De spanning in het dagelijks leven liep op. Het was een verwarrende tijd en vooral een zeer moeilijk tijd voor de laag geschoolde mensen die zich moesten heroriënteren. De manier van denken moest veranderd worden, mensen moesten zich aanpassen aan de nieuwe uitdagingen van het kapitalistische leven. Het sociale beeld zat in die tijd vol met conflict en politieke strijd tussen partijen om macht.²³

2.5.2 Roma

Er ontstond ook onrust bij de etnische minderheden. Voor de val van Ceausescu werd de Roma-gemeenschap voornamelijk genegeerd en moesten zij assimileren. Na de val kwamen de etnische minderheden door de jarenlange onderdrukking in opstand, wat resulteerde in etnische rellen in maart 1990.⁷ De Roemeense regering probeerde de publiekelijke aandacht af te leiden van de heersende corruptie, vriendjespolitiek en fraude. Ze gebruikte daarbij de Roma-gemeenschap als zondebok: de regering gaf ze de schuld van de economische achteruitgang.²⁴ Er kwam een stroom aan discriminatie, beschuldigingen en zelfs gewelddadige aanvallen op Roma, waaraan politie en ambtenaren deelnamen. Ook waren er veel aanvallen op de Roma door andere Roemenen om de groep de dorpen uit te krijgen. De regering greep op zulke momenten niet in en onthield zich van de plicht om alle burgers te beschermen.²⁰

2.5.3 Seksuele voorlichting

Gedurende al deze onrust genoot de bevolking ook van zijn vrijheid, de vrijheid van het hebben van seks, en ook het ondergaan van een abortus werd weer gelegaliseerd. Er werd echter weinig gesproken over het hebben van veilige seks.¹⁶

7 Roper (2000)

16 Kligman (1998)

18 Kligman (1992a)

20 Human Rights Watch (1991)

21 Socor (1990)

22 Greenwell (2003)

23 Interview kinderarts uit Roemenië (2020)

24 Nicolae & Slavik (2003)

Condoms en de pil waren wel beschikbaar in ziekenhuizen, maar daar gingen de Roemenen liever niet naartoe. Zonder juiste voorlichting bleven de vrouwen abortussen plegen om een zwangerschap te beëindigen. Nadat de ziekenhuizen de prijs van een abortus hadden verhoogd, gingen vrouwen weer over op illegale en onveilige manieren. Vooral de arme vrouwen waren hier de dupe van, zij hadden beperkte toegang tot kennis over en geld voor gewone voorbehoedsmiddelen. Deze kwetsbaarheid bleef gedurende de eerste jaren bestaan, aangezien het verhogen van de prijzen goedkoper en gemakkelijker was voor de regering dan het organiseren van seksuele voorlichtingscampagnes.¹⁸ Veel inspanning zou geleverd moeten worden om de burgers te onderwijzen over het gebruik van gewone anticonceptie. Een nieuwe denkwijze moest aangeleerd worden over de eigen verantwoordelijkheid van de burger ten aanzien van hun keuzes met betrekking tot voortplanting.²⁵ Ministers waren niet enthousiast over het invoeren van seksuele voorlichting op scholen, zij dachten dat praten over seks jongeren alleen maar zou aanmoedigen om seksueel actief te worden. Ook over de ziekte aids werd zo gedacht, men negeerde en ontkende dat het heerste.¹⁸ Aan het eind van het regime van Ceausescu werd bekend dat er in de weeshuizen een Hepatitis B epidemie en een aidsepidemie bij baby's heerste. De uitbraak hiervan kwam onder andere, omdat bloed voor bloedtransfusies niet getest werd, ook werd antibiotica gegeven met dezelfde naald zonder deze te steriliseren.²⁶ In die tijd was het ook verboden om te testen op hiv of aids, de staat gaf prioriteit aan andere zaken. De staat erkende de aanwezigheid van aids niet en artsen ontvingen geen scholing over deze ziekte.²⁰

18 Kligman (1992a)

20 Human Rights Watch (1991)

25 Kligman (1992b)

26 Human Rights Watch (1990)

Deel 2 Roemenië en adoptie

Aan het begin van Ceausescu's regime zijn er Roemeense kinderen naar het buitenland geadopteerd, Ceausescu had namelijk ontdekt dat blonde Roemeense kinderen met blauwe ogen erg in trek waren in het Westen. Achtergelaten kinderen konden tegen hoge prijzen worden verkocht aan wensouders. De verkoop van deze kinderen ging uiteraard in tegen het nieuwe plan van 'de nieuwe mens' en de voorkeur voor grote gezinnen. Hierdoor werd adoptie eind jaren '80 zeldzaam, omdat Ceausescu er geen toestemming meer voor gaf.¹⁸ Na de val van Ceausescu speelde adoptie een grote rol in Roemenië.

3 Adopties uit Roemenië

Na de val van Ceausescu in 1989 werden in het Westen beelden vertoond van tienduizenden Roemeense weeskinderen die in verschrikkelijke omstandigheden leefden. In 1990 liep een tv-ploeg een instelling voor gehandicapte kinderen in en toonde verschrikkelijke beelden van vermagerde, gehandicapte, sterk vervuilde en getraumatiseerde kinderen die naakt bij elkaar in een ruimte zaten en eten kregen terwijl ze in hun urine zaten.¹⁶ Deze shockerende beelden gingen de hele wereld over en de problematiek van de geïnstitutionaliseerde kinderen greep veel mensen aan. De rest van de media dook ook op de Roemeense instellingen en vanuit de hele wereld kwam hulp ingevlogen om deze verwaarloosde kinderen te helpen.²⁷ Het leed dat de mensen zagen, zorgde ervoor dat mensen een kind wilden adopteren. Velen wilden een Roemeens kind uit een weeshuis redden en het een betere toekomst geven.¹⁶ Nadat bekend werd dat niet alle kinderen 'onherstelbaar' beschadigd waren, of getroffen waren door de aidsepidemie, trok dat nog meer buitenlanders die een kind wilden adopteren. Nationale adoptie bestond in die tijd in Roemenië, maar het was heel beperkt, vergeleken met het grote aantal achtergelaten kinderen. De levensomstandigheden waren in die tijd erg zwaar, er was veel armoede in het land en dat wekte interesse voor adopties.²³ In Nederland werd in 1990 een hulpactie opgezet. Via een tv-show werd er geld opgehaald voor de instellingen in Roemenië, waardoor er goederen gestuurd konden worden.²⁸ Vrachtwagens vol met benodigdheden en medische apparatuur voor kindertehuizen en ziekenhuizen werden naar Roemenië gebracht.²³ Wereldkinderen was bij deze noodhulp betrokken. Zo werd contact gelegd met de

tehuizen en op deze manier is ook het contact gelegd voor adoptie.²⁸ In eerste instantie waren het vooral zogenaamde "zelfdoeners" die de kinderen adopteerden en verliep de adoptie nog zonder tussenkomst van bemiddelingsbureaus (Zie ook 6.1 Roemeense wetgeving). Deze aspirant-adoptieouders liepen al snel tegen problemen aan, zij moesten soms meerdere malen naar Roemenië afreizen, er was een taalbarrière, het invullen en laten ondertekenen van documenten gaf problemen, soms werden er extra kosten gerekend voordat de procedure door kon gaan en er was geen zekerheid dat het aan hen toegewezen kind ook beschikbaar bleef. Men kreeg op deze manier te maken met de heersende corruptie in het land. Wereldkinderen uitte in die tijd al veel kritiek op zelfdoeners. De officieel erkende Nederlandse adoptiebemiddelaars (hierna: vergunninghouders) waren in 1990 en begin 1991 nog niet erg actief in Roemenië. Er moesten geheel nieuwe contacten gelegd worden met een land waar eerder nog geen adoptieactiviteiten waren. Het contact van Wereldkinderen werd gelegd via de noodhulp die zij al in Roemenië gerealiseerd had en pas in 1991 werden er adoptiecontacten gelegd, toen er Roemeense wetgeving kwam. In de loop van 1991 besloten twee door het Ministerie van Justitie erkende Nederlandse bemiddelingsorganisaties, de Stichting Foundation Life Adoption Service and Happiness (Flash) en de Vereniging Wereldkinderen zich ook op Roemenië te richten.²⁹ In totaal zijn er 190 Roemeense kinderen geadopteerd door Nederlandse gezinnen³⁰, waarvan 92 via Wereldkinderen en 85 via Flash. De overige kinderen kwamen via zelfdoeners of deelbemiddelingen. De kinderen die via Wereldkinderen bemiddeld waren kwamen de eerste jaren vooral uit het staatskindertehuis Boekarest nr. 5, later uit tehuizen in Timișoara en Reșița. En later volgden de tehuizen uit de plaatsen Țirgu Mureș, Constanta, Vișeu de Sus, Luduș, Craiova, Turnu Severin, Iași, Cluj, Novaci, Bratuș en Haralambie.²⁸ Van het bemiddelingsbureau Flash dat in 2010 werd opgeheven, zijn geen gegevens bekend.

4 Betrokken organisaties in Roemenië

Zowel Vereniging Wereldkinderen als de Stichting Flash, richtten zich op het bemiddelen voor adopties vanuit Roemenië. Wereldkinderen heeft vanaf 1990 t/m 2000 voor 92 kinderen een adoptiegezin gevonden in Nederland. Wereldkinderen was

16 Kligman (1998)

18 Kligman (1992a)

27 Lusmen (2014)

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

29 Hoksbergen en de medewerkers van het Roemenië-project (1999)

30 Hoksbergen (2012)

met Roemenië bekend vanwege de samenwerking op het gebied van noodhulp. Via een vrijwilligster van Wereldkinderen is vervolgens het netwerk voor adoptie opgezet. Vanaf 1993 werden de adoptiebemiddelingen voor Roemenië door maatschappelijk werkers van Wereldkinderen georganiseerd. Van Flash is alleen bekend dat zij 85 Roemenië dossiers hebben, daarom zal dit hoofdstuk uitsluitend gaan over de bemiddelingen van Wereldkinderen.²⁸

4.1 Samenwerking met Roemenië

Wereldkinderen werkte samen met een Roemeense kinderarts, zij begon in 1990 als kinderarts in het staatskindertehuis Boekarest nr. 5, waar zij de gezondheidstoestand van de kinderen controleerde en de kinderen behandelde wanneer zij ziek waren. Zij kwam in dienst van Wereldkinderen en zij was verantwoordelijk voor de medische rapportage over het kind, t.b.v. het adoptiedossier. Daarnaast was er iemand die de administratieve zaken rondom de adoptie regelde, zoals het aanvragen van een nieuwe geboorteakte, paspoort en visum. Na de ratificatie van het Haags Adoptieverdrag, waarbij de eis gesteld werd dat uitsluitend erkende organisaties mochten bemiddelen bij adoptie, werden er tal van ngo's (niet-gouvernementele organisaties) opgericht. Een van die ngo's was Copii Fericii. De Roemeense kinderarts die de contactpersoon voor Wereldkinderen was, is toen voor deze organisatie gaan werken. Wereldkinderen heeft onafhankelijk van Copii Fericii nog een Roemeense medewerker aangesteld voor administratieve taken en begeleiding van de adoptieouders als zij in Roemenië waren om hun kind op te halen. De overgang naar de samenwerking met Copii Fericii werd door Wereldkinderen als positief gezien, de werkwijze werd professioneler en zakelijker. Een negatief effect was dat er meerdere landen aangesloten waren bij Copii Fericii, met een andere visie en beleid. De nieuwe werkwijze werkte competitie in de hand.²⁸

De samenwerking tussen de medewerkers van Wereldkinderen en de medewerker in Roemenië en de tehuizen ging goed. De doelstelling en het beleid van Wereldkinderen werd onderschreven: Wereldkinderen plaatste nooit direct, uitsluitend via staatstehuizen en er zat altijd een periode van minimaal een half jaar tussen, voordat een kind ter adoptie gesteld kon worden (Zie 6.1.2. Wet 48). Het voorstel van een kind werd getoetst aan het beleid van Wereldkinderen. Er werd bekeken of de documenten van het kind klopten, of aan de regels omtrent het doen van afstand was voldaan, wat de achtergrond was en of adoptie de beste optie was voor dit kind.²⁸

4.2 Andere landen

In de eerste drie maanden dat adoptie was toegestaan in Roemenië werden er 1.457 kinderen naar het buitenland geadopteerd.¹⁶ In het eerste jaar werden er 2.287 Roemeense kinderen geadopteerd door Amerikanen.³¹ Er wordt geschat dat vanaf augustus 1990 tot juli 1991 10.000 kinderen geadopteerd zijn zonder juridische controle.³² Twee oud-medewerkers van Wereldkinderen vertellen over hun ervaring van adopties uit andere landen:

De enorme stroom aan adoptiekinderen was niet onopgemerkt gebleven bij Wereldkinderen. Het was bekend dat er grote aantallen kinderen naar Amerika, Frankrijk en Italië vertrokken. Een groot verschil met deze landen is dat Wereldkinderen niet werkte met zelfdoeners, deze landen deden dat wel. Wanneer Wereldkinderen eenmaal formeel contact had met de ouders, dan mochten ouders niet meer als zelfdoeners handelen. Dat is ook terug te zien in de aantallen, Wereldkinderen heeft voor 92 adopties bemiddeld, dat is vrij weinig ten opzichte van de andere landen. Wereldkinderen hield zich aan de procedures en kinderen werden nooit rechtstreeks van moeders of kraamklinieken geadopteerd. Wereldkinderen bemiddelde alleen voor de kinderen die in de tehuizen zaten en verlaten waren verklaard, of waren afgestaan, of wees waren. Het was wel bekend dat in andere landen bepaalde adoptiezaken niet goed gingen, maar Wereldkinderen had hier geen invloed op. Wel was er internationaal overleg met andere Europese adoptieorganisaties die aangesloten waren bij EurAdopt. EurAdopt is een vereniging van adoptieorganisaties van 13 West-Europese landen, die gezamenlijk ethische richtlijnen opstelden en toetste aan de adoptiepraktijk.²⁸

5 Kindertehuizen

Er zijn verschillende soorten kindertehuizen in Roemenië geweest. De situatie in de tehuizen was voor de val van Ceausescu vrijwel in alle kindertehuizen bijzonder slecht, in het bijzonder voor de groep gehandicapte kinderen. In 1990 werd geschat dat er ongeveer 140.000 tot 200.000 kinderen verbleven in de 628 tehuizen en huizen van de staat voor gehandicapte kinderen.³³ Precieze cijfers uit deze tijd ontbreken echter.

5.1 Pre-Ceausescu

De staat had de verantwoordelijkheid over de zorg van kinderen, wat de institutionalisering bevorderde. In de jaren '80 had de staat te maken met veel achtergelaten kinderen, weeskinderen of kinderen die op straat waren gezet door hun ouders. Ouders kampten met veel problemen, zoals armoede en ziekenhuisopnamen, en daarnaast betrof het dysfunctionele gezinnen, gezinnen met gehandicapte kinderen, en kinderen

16 Kligman (1998)

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

31 Lawson (1991)

32 Zugravescu & Iacovescu (1995)

33 Johnson, Edwards, & Puwak (1993)

die van huis wegliepen.³³ Een deel van de ouders lieten hun kinderen onderbrengen bij familie of bekenden, zodat zij naar hun werk konden gaan om de rest van het gezin draaiende te houden. Door de jaren heen werd het steeds lastiger om je kind bij anderen onder te brengen, want ook deze mensen hadden minder geld en voedsel. Een deel van de ouders vertrouwde daarom op de zorg van de staat en liet zijn kinderen tijdelijk onderbrengen in instellingen, met de verwachting dat ze de kinderen weer op konden halen wanneer ze wel weer voor ze konden zorgen. De staat had het recht om kinderen uit huis te plaatsen wanneer bleek dat de ouder(s) niet juist voor hun kinderen zouden zorgen¹⁶, dit kwam nog wel eens voor bij alleenstaande of Roma vrouwen.⁶ Zo kwamen er steeds meer kinderen in de tehuizen terecht. Moeders lieten ook wel eens hun kind na de geboorte achter in het ziekenhuis. Na een aantal maanden werden deze kinderen verhuisd naar een kindertehuis. In dit eerste tehuis verbleven de meeste kinderen tot zij drie jaar waren. Deze tehuizen vielen onder het Ministerie van Gezondheid. Daarna kregen zij een medisch onderzoek en werden zij verdeeld over een van de volgende drie groepen:

- De groep met 'normale' kinderen. Deze kinderen waren zindelijk, konden een beetje praten en hadden geen duidelijk waarneembaar mankement. De kinderen van 3-7 jaar zaten in een tehuis en vielen onder de zorg van het Ministerie van Arbeid en Sociale dienstverlening, de kinderen ouder dan 7 jaar vielen onder de zorg van het Ministerie van Onderwijs. De kinderen verbleven hier tot hun achttiende. Ze leerden hier hoe ze een productieve burger konden worden en werden opgeleid als pioniers van de organisatie.³⁴
- De tweede groep kinderen had lichte handicaps, bijvoorbeeld aan een van de zintuigen. Deze kinderen gingen naar speciale scholen, maar kregen geen aangepast programma. Deze scholen hadden zelfs vaak minder voorzieningen. Ook deze instellingen vielen onder het Ministerie van Onderwijs.³⁴
- De derde groep bestond uit de zogenaamde "nerecuperabili", de kinderen die niet meer konden herstellen. Ongeveer 20% van de kinderen in instellingen viel hieronder. Bij deze kinderen werd verwacht dat de fysieke, medische of psychologische problemen niet zouden verdwijnen. Veel voorkomende problemen waren kinderen met een hazenlip, klompvoet, kinderen die wat traag in de ontwikkeling waren,

of ernstigere problemen. Deze kinderen vielen onder het Ministerie voor de Gehandicapten.³⁴ Deze groep kreeg erg slechte verzorging en behoorde niet tot 'de nieuwe mens' die Ceausescu wilde creëren, ze werden als niet-productief gezien en konden de staat niks bieden.²⁰

De kinderen werden op basis van leeftijd en ontwikkelingsniveau geplaatst en verplaatst tussen de instellingen.¹³ Wanneer de ontwikkeling of de gezondheid van het kind in de gewone tehuizen afnam, werden kinderen vaak een langere tijd geplaatst in instellingen voor gehandicapte kinderen.²⁰ Daar werden gehandicapten genegeerd en wanneer de kinderen ziek werden, was er geen mogelijkheid om in een ziekenhuis behandeld te worden. De staat wilde zo snel mogelijk van deze kinderen af en liet ze aan hun lot over.⁶ Zo werden de kinderen slachtoffer van systematisch geïnstitutionaliseerde verwaarlozing.²⁰ Buitenstaanders werden nauwelijks toegelaten in de instellingen, de meeste Roemenen wisten ook niet wat er achter de hoge muren gebeurde. Er werd ook geen aandacht besteed aan het plaatsen van kinderen dichtbij hun ouders.¹³ Daarnaast waren er nauwelijks herevaluaties van de ontwikkeling van een kind, waardoor het kind zelden weer herenigd werd met zijn gezin of ergens anders geplaatst werd.³³

Er waren twee type instellingen, familiehuizen waar niet meer dan 50 kinderen ondergebracht konden worden³⁵ en instellingen die gevestigd waren in enorme gebouwen. De meeste van deze instellingen waren armzalig, kleurloos en boden onderdak aan een groot aantal kinderen, tussen de 200 en 500.³⁶ Deze instellingen waren opgezet naar het idee van oude kostscholen, waar geen ruimte was voor recreatie en socialisatie. Er was een beperkt aantal badkamers, kinderen van verschillende leeftijden sliepen op grote slaapzalen bij elkaar en er was een gebrek aan meubels.³⁵

Er werd geen emotionele en cognitieve stimulatie aangeboden³³ en er was geen visuele of auditieve stimulatie.³⁶ De interne organisatie van de instellingen en de ruimtes waren niet passend voor de leeftijd van de kinderen en er was geen speelgoed dat op de leeftijd was afgesteld.³⁵ Kinderen waren op zichzelf aangewezen om zich te vermaken, er was ook geen aandacht voor dagbesteding van de kinderen. Door het grote aantal kinderen en het gebrek aan personeel, kregen de kinderen routinematig hun zorg en werden er geen programma's opgezet om de ontwikkeling te stimuleren.³⁷ De ratio tussen verzorgers en kinderen was aanzienlijk hoog. Dit varieerde van

6 Georgescu & Iepan (2005) Documentaire: Das Experiment 770 : Gebären auf Befehl

13 Popescu, Muntean & Juffer (2020)

16 Kligman (1998)

20 Human Rights Watch (1991)

33 Johnson, Edwards, & Puwak (1993)

34 Groza, Ileana & Irwin (1999)

35 Stativa et al., (2002)

36 Ames & Carter (1992)

37 Groza & Ileana (1996)

acht kinderen op één verzorger tot 35:1, er was dus minimaal contact tussen kind en verzorger en er was weinig interactie.³⁸ De werkschema's van zorgverleners waren afwisselend, waardoor kinderen vaak een andere verzorger hadden.³⁶ De verzorgers leverden vooral de fysieke verzorging: luiers verwisselen, schoonmaken en het uitdelen van voedsel, er werd zelden met de kinderen gesproken.³⁸ De meeste baby's brachten hun dagen door met het passief liggen in hun bed of zitten in hun wieg. Ook oudere kinderen stelden zich passief op, de meesten konden niet lopen of praten, omdat ze dat nooit geleerd hadden.³⁶ Het geven van voeding ging gemakkelijker met de fles, dus kinderen kregen hun voeding via de fles in plaats van dat ze leerden te eten door te kauwen.³⁹ Ze kregen weinig beweging hun bed was vaak de plaats waar zij dag en nacht verbleven en zo leerden de kinderen ook niet hoe zich juist te bewegen en hun evenwicht te bewaren.³⁴

De instellingen hadden ook te maken met de gevolgen van Ceausescu's bezuinigingsmaatregelen, hierdoor leefden de kinderen onder slechte hygiënische omstandigheden. Door gebrek aan stromend water, werkte de riolering niet. Er was gebrek aan warm water, zeep, wasmachines en voldoende schoon beddengoed. Kinderen konden soms uren of dagen in hun eigen ontlastingsliggen. Door een gebrek aan elektriciteit konden de gebouwen niet goed verwarmd worden. De gebouwen werden ook niet onderhouden. Kapotte ramen zorgden voor veel ongedierte wanneer het warm was, ook konden door regen de kamers overstromen. In de winter was er het risico op bevriezing.³⁸ Kinderen met een eenvoudige oorontsteking konden doof worden door gebrek aan antibiotica, kinderen die scheel keken, werden daar niet aan geholpen en konden een vorm van blindheid ontwikkelen. Infecties ontstonden doordat wonden niet goed schoongemaakt werden.⁴⁰ Hoewel de omstandigheden varieerden per instelling en per kind, hadden kinderen naast ontberingen ook te maken met verwaarlozing en fysieke mishandeling.³⁵

Het budget van de instellingen werd door de staat bepaald en er was geld voor een beperkte hoeveelheid aan voedsel, medewerkers en medicatie.⁴⁰ Een deel van de kinderen kampte dan ook met ernstig ondergewicht. Eenmaal in het systeem van institutionalisering, waren er ten minste zeven nationale ministeries die voor deze kinderen verantwoordelijk waren.¹⁶ Dit was erg ongeorganiseerd, een kind kon herplaatst worden naar een andere provincie en kon verloren gaan in het systeem.

Ook werd niet altijd de juiste documentatie van het kind bewaard en werd er weinig moeite gedaan om het kind terug te plaatsten bij zijn biologische ouder(s).³⁹ De administratie was dus niet altijd in orde, waardoor er problemen waren met geboortedata, de medische geschiedenis en informatie over de biologische ouders. Wanneer kinderen overgeplaatst werden, werd niet altijd de juiste informatie meegezonden.⁴⁰ Het personeel dat in de instellingen werkte, hoefde niet geschoold te zijn. Al sinds de jaren '60 waren er geen maatschappelijk werkers meer die zich bezig hielden met crisisinterventies, mantelzorg of hulp in huis. Ook werden er geen gevolgen opgelegd bij misstanden, hierdoor kon het personeel zijn eigen gang gaan zonder verantwoording af te leggen.³⁸ Over het algemeen was de situatie in vrijwel alle kindertehuizen, en in het bijzonder voor de groep gehandicapte kinderen, bijzonder slecht.³⁴ Niemand gaf prioriteit aan deze kinderen, waardoor zij niet de juiste zorg kregen. De kinderen in de instellingen werden vaak als medisch kwetsbaar gezien, ze kwamen over het algemeen van kwetsbare socio-economische groepen: Roma, alleenstaande vrouwen, families met meer dan twee kinderen en gezinnen met een lage scholing.¹⁶

5.2 Post-Ceausescu

Na de val van Ceausescu is de wetgeving op het gebied van kindbescherming en de manier waarop instellingen bestuurd werden, aangepast. Onder druk van de media en internationale organisaties werden er tussen 1990 en 1997 veranderingen doorgevoerd.⁴¹ De noodhulp die gestuurd werd, omvatte het zenden van nieuwe bevoorrading voor de weeshuizen, van medische goederen tot aan speelgoed, kasten en voedsel. Het aantal kinderen dat een kamer deelde, liep terug en kinderen kregen hun eigen kleding. Ook werd er Westers personeel naar een aantal weeshuizen gestuurd om de medewerkers te trainen, zodat ze een goede verzorging konden bieden. In 1994 waren er meer dan 300 hulpverleningsorganisaties in Roemenië actief. Sommige organisaties waren gericht op weeskinderen, andere op pleegkinderen, straatkinderen of gehandicapte kinderen.¹⁸ Ook werden kerken gebouwd, nieuwe ziekenhuizen en dorpen.³⁹

Na de val van Ceausescu nam de hoeveelheid kinderen in instellingen af, door de afname van het aantal geboortes; ook werden er minder kinderen in instellingen geplaatst en werden er meer kinderen uit de instellingen geadopteerd.⁴² De bevol-

16 Kligman (1998)

18 Kligman (1992a)

34 Groza, Illeana & Irwin (1999)

35 Stativa et al., (2002)

36 Ames & Carter (1992)

38 McMullan & Fisher (1992)

39 Rosapepe (2001)

40 Johnson & Groza (1993)

41 Buzducea et al. (1997)

42 Greenwell (2006)

king had echter nog steeds te maken met een economie die instabiel was. Veel Roemenen waren arm en konden niet goed voor hun kinderen zorgen²², ze gebruikten de instellingen daarom als tijdelijke oplossing voor de crisis.³⁹ Ook vertrokken veel ouders naar het buitenland om werk te vinden.²³ Gehandicapte kinderen bleven vaak permanent in het systeem, maar veel kinderen zonder fysieke of mentale achterstand werden vaak na enkele jaren weer opgehaald door hun ouders.³⁹ Door de economische onzekerheden en het gebrek aan alternatieven, nam het aantal geïnstitutionaliseerde kinderen na 1991 weer toe.²² Het aantal geïnstitutionaliseerde kinderen steeg tussen 1990 en 1994 met 37%.⁴² De meerderheid van de geïnstitutionaliseerde kinderen werd in 1990 doorverwezen naar instellingen door artsen in kraamklinieken en kinderziekenhuizen. Echter kwamen de meeste opnames in 1995 vanuit huis³⁹, wanneer vrouwen toch niet voor hun kind konden zorgen, werd het vaak in een instelling ondergebracht.¹⁶ De meerderheid van de kinderen die in instellingen waren ondergebracht, zijn vrijwillig geplaatst door hun ouders, voornamelijk om sociaaleconomische redenen.⁴³ De kinderen die achtergelaten waren in kraamklinieken, werden door de maatschappelijk werkster van het ziekenhuis via het stadhuis naar de instelling gebracht.²³ Ouders hoopten dat de kinderen een betere toekomst zouden krijgen in de instellingen dan thuis.¹⁶ Het verschilde per kind hoeveel informatie er over zijn achtergrond bekend was, met name vanwege de leeftijd van het kind en de reden dat het verlaten was. De kinderen in de instellingen waren zowel jongens als meisjes, van gezonde kinderen tot kinderen met ernstige handicaps. Vele van de geïnstitutionaliseerde kinderen kampten met een ontwikkelingsachterstand.²³ In kindertehuizen waarin voornamelijk gehandicapte kinderen verbleven, zaten kinderen waarvan de cognitieve vaardigheden en lichamelijke problemen erg verschillend konden zijn: van verstandelijk beperkt tot gemiddeld intelligent en van nauwelijks gehandicapt tot aan zwaar gehandicapt. Deze kinderen lieten over het algemeen de symptomen zien die horen bij typische tehuis kinderen, door aandachtstekort en verwaarlozing wiegden zij, bonkten met hun hoofd, en vertoonden ze ander stereotiep gedrag, zoals automutilatie of druk en impulsief gedrag en hadden ze hechtingsstoornissen. Ze hadden een ontwikkelingsachterstand, maar door een normale opvoeding zou een deel van de kinderen de kans krijgen om normaal mee kunnen draaien in de samenleving.⁴⁴

16 Kligman (1998)

22 Greenwell (2003)

23 Interview kinderarts uit Roemenië (2020)

32 Zugravescu & Iacovescu (1995)

39 Rosapepe (2001)

40 Johnson & Groza (1993)

43 DCP (1997)

44 Hoksbergen en medewerkers van het Roemenië project (2002)

6 Wet- en Regelgeving

Naast het sturen van noodhulp, medisch personeel, goederen en het aanbieden van trainingen, moest onder druk van het Westen de focus liggen op de hervorming van instituties. De institutionalisering moest verminderen en de Roemeense regering wilde dit bewerkstelligen door de adoptiewetgeving te versoepelen. Na de val van Ceausescu was de oude adoptiewetgeving nog van kracht, hierdoor mocht alleen de president toestemming geven voor het laten adopteren van een kind.³² Roemenië had in die tijd geen middelen om adopties juist te reguleren en te controleren, door de jaren moest de wetgeving hierop aangepast worden.

6.1 Roemeense Wetgeving

6.1.1 Wet 11

Na de val van Ceausescu kwamen de problemen in de instellingen aan het licht. Als reactie op de vraag naar snelle hulp voor de kinderen, werden de adoptiewetten versoepeld. Het was in 1990 namelijk ongunstig voor de staat om complexe procedures te hanteren, de grote aantallen geïnstitutionaliseerde kinderen moesten makkelijker het land kunnen verlaten.³⁹ Op 1 augustus 1990 kwam Wet 11 tot stand, waarmee de voorwaarden voor interlandelijke adoptie wijzigden. De verantwoordelijkheid voor het toekennen van adopties lag eerst bij de president, maar door de wijziging lag deze voortaan bij de rechtbank. Het zou echter wel nog tot 17 juli 1991 duren voor de nieuwe adoptiewet in werking zou treden. In de tussentijd werd adoptie in Roemenië geregeld zonder wettelijke bepaling. Dit resulteerde in een toename van het aantal adopties. Geschat wordt dat in het eerste jaar 10.000 kinderen Roemenië verlieten. Interlandelijke adopties werden uitgevoerd zonder voorwaarden of beperkingen en het stond de aspirant-adoptieouders vrij om zelf een kind te kiezen, zolang ze goedkeuring hadden gekregen van de biologische ouders van het kind.³² Aanvankelijk konden aspirant-adoptieouders zelf naar een weeshuis gaan om een kind uit te zoeken. Een groot deel van de adopties, verliep via de particuliere weg. Veel zelfdoeners reisden naar Roemenië af en kwamen daar in contact met verschillende bemiddelaars. Aan het begin waren de kosten hiervan ongeveer 2.000 dollar. De vraag naar adoptiekinderen rees echter snel, waardoor de betrokken partijen (advocaten, administratie, biologische ouders) hier winst uit wilden maken.⁴⁰ Het systeem liep uit de hand, het

moedigde corruptie aan met als gevolg het verkopen van kinderen.³⁹ Een adoptie kon geregeld worden via de illegale weg, waarmee de officiële bureaucratische procedures werden omzeild en de procedure veel sneller ging. Dit was wel duurder, meer berust op toeval, onderhevig aan dwang en corruptie, en er was een kans op problemen.⁴⁵ Niet alleen kinderen uit instellingen werden beschikbaar gesteld voor adoptie, via de zwarte markt werden ook kinderen uit gezinnen beschikbaar gesteld. Vooral veel arme gezinnen en alleenstaande moeders verkochten hun kinderen via handelaren aan aspirant-adoptieouders.⁴⁰ Soms werden er Roma kinderen verkocht voor 10.000 dollar per kind en meegegeven aan westerse toeristen.⁴⁶ Veel kinderen in de instellingen waren van Roma afkomst. Door de vele vooroordelen die een groot deel van de Roemeense bevolking over de Roma had, hadden deze kinderen in hun eigen land geen goede toekomst in het vooruitzicht. Middels een adoptie naar het buitenland kregen ze wel een kans op een goede toekomst. De Roemeense bevolking vond het laten adopteren van deze kinderen een legitieme manier om het probleem van de institutionalisering aan te pakken en om er geld aan te verdienen.¹⁶ In Roemenië was er geen wet opgesteld die financieel gewin uit adoptie verbood. Dit heeft geleid tot een stroom aan kinderhandel door middel van adopties met winstoogmerk.³²

In 1991 werd op advies van de experts duidelijk dat door de invoering van Wet 11 de bescherming van het kind werd achtergesteld en dat de huidige wetgeving zou zorgen voor een nationale tragedie.³² Een groot deel van de kinderen dat geadopteerd werd, was geen wees, een in de steek gelaten baby, een kind ouder dan zeven jaar, of een kind met een speciale behoefte, waaronder ernstige invaliditeit of trauma⁴⁷. In plaats daarvan verlieten veel gezonde, jonge kinderen Roemenië.¹⁶

6.1.2 Wet 48

Naarmate de particuliere handel in Roemeense kinderen bekender werd, volgde over de hele wereld kritiek. De Roemeense overheid begon de procedures te formaliseren die bedoeld waren om de rechten van de individuen in de samenleving te erkennen en te beschermen. Een maatregel hiervan was het ondertekenen van een nieuwe adoptiewet Wet 48 in juli 1991.²⁵ Door de wetwijziging, is de internationale adoptie een jaar stopgezet, zodat er tijd was om de internationale adoptie te reorganiseren en om nieuwe regelingen op te zet-

ten.³² Binnenlandse adopties door Roemeense gezinnen konden wel doorgang vinden.³³ Wet 48 regelde dat adoptiekinderen voortaan alleen vanuit Roemeense instellingen mochten worden geadopteerd, in plaats van direct vanuit huizen of via handelaren. Om de toestroom van adoptieverzoeken te organiseren, werd begin 1991 het Nationale Adoptiecomité (Romanian Committee for Adoptions - RCA) opgericht ter bescherming van de kinderen in de instellingen. Er kwam een verbod op particuliere en onafhankelijke adopties, en het werd illegaal voor paren of individuen om alleen naar Roemenië af te reizen om een kind te adopteren. Voortaan werden adopties met een winstoogmerk ook verboden. Wanneer buitenlanders een kind wilden adopteren, moesten zij een aanvraag indienen bij de Centrale Autoriteit in hun eigen land die de bevoegdheid had over het welzijn van kinderen en interlandelijke adoptie, of een andere legale adoptieorganisatie die goed was gekeurd door de commissie. Deze organisaties konden met bepaalde richtlijnen een samenwerking aangaan met de RCA. Het was vooral van belang dat adoptie alleen als laatste optie werd gezien, het moest in het belang van het kind zijn en de plaatsing moest gericht zijn op het plaatsen van een ziek, gehandicapt of ouder kind.³²

Kinderen mochten alleen geadopteerd worden wanneer zij op een lijst stonden en kinderen konden alleen op deze lijst komen, wanneer zij minimaal zes maanden in een instelling verbleven. Ook moesten zij wees zijn, of zijn achtergelaten door de biologische ouders. Gedurende de zes maanden dat een kind in de instelling verbleef, konden de biologische ouders nog van gedachten veranderen en het kind uit de instelling halen. In de tussentijd moest er gezocht worden naar de biologische ouders, als die niet bekend waren. De RCA gaf de voorkeur aan het vinden van Roemeense adoptieouders, maar sloot interlandelijke adoptie niet uit.²⁵ Wanneer een kind zich zes maanden in de instelling bevond en de ouders het kind niet hadden bezocht, had de rechtbank de mogelijkheid om de ouders uit de ouderlijke macht te ontzetten. Daarna kon het kind op de adoptielijst geplaatst worden en kwam het in aanmerking voor adoptie.³² Door deze wetwijziging werd het ineens mogelijk om een kind, waarvan de ouders nog in leven waren, te adopteren. Voorheen kon een kind niet geadopteerd worden wanneer een van de ouders nog in leven was en de rechterlijke macht had over het kind.⁴⁰ Het was voor de ingang van Wet 48 niet eenvoudig om de ouders te vinden en toestemming te verkrijgen om het kind te laten adopteren.²³ Nu kon

16 Kligman (1998)

25 Kligman (1992b)

32 Zugravescu & Iacovescu (1995)

33 Johnson, Edwards, & Puwak (1993)

40 Johnson & Groza (1993)

45 Hunt (1991)

46 Denéchère & Scutaru (2010)

47 Cantwell (2014)

dat na zes maanden gerealiseerd worden. De overheid hoopte dat met deze wetswijziging de uitbuiting en corruptie zou stoppen, omdat er geen winst meer te behalen viel. Ook was deze wet opgesteld om de rechten van individuen te erkennen en te beschermen.⁴⁵

Echter stopte deze nieuwe wet de toestroom van kinderen in tehuizen niet en waren er veel adoptabele kinderen. Vanaf april 1992 ontstonden er nieuwe samenwerkingsovereenkomsten tussen het RCA en adoptieorganisaties en begon het proces langzaam weer op gang te komen.⁴⁶ Het RCA was echter niet voorbereid op de hoeveelheid werk, er was een personeelstekort en door het verkeerde gebruik van het informatiesysteem werden er fouten gemaakt. Hierdoor was de administratie niet op orde en was institutionele corruptie nog steeds mogelijk.¹⁶ Ondanks de nieuwe wetgeving bleef internationale adoptie van kinderen via zowel de legale weg als via de zwarte markt doorgaan.⁴⁸ De wetswijzigingen bracht ook problemen bij de instellingen, het kwam namelijk nog best vaak voor dat ouders na jaren op de stoep stonden om hun kind op te halen. De ouders werden dan boos als hun kind uiteindelijk niet meer in de instelling bleek te zijn. Kinderen werden ter adoptie gesteld zonder dat hun biologische ouders daar weet van hadden. Ook werden kinderen onder valse voorwendselen ziek verklaard, en ter adoptie gesteld wegens medische redenen.¹⁶ Door de jaren heen is de adoptiewetgeving gewijzigd, maar ondanks de progressie die ze maakten, bleef er sprake van corruptie, illegale adoptie en kinderhandel. De rechten van het kind leken nog steeds niet op de eerste plaats te staan.⁴⁹

6.1.3 Puntensysteem

In 1998 werd een puntensysteem ontworpen om donaties van adoptiebureaus en adoptieouders aan kindervelzijnsprogramma's te bevorderen. De staat had namelijk geld nodig om kinderverprogramma's te financieren.⁵⁰ Via het puntensysteem werden activiteiten op het gebied van internationale adoptie gekoppeld aan het bevorderen van andere sociale voorzieningen voor kinderen in nood.⁴⁶ Ze konden financiële steun bieden ter bevordering van gezinshereniging en de preventie van het achterlaten van kinderen.⁵⁰ Op basis van het puntensysteem kon de RCA het aantal punten dat de Roemeense organisaties hadden ontvangen, koppelen aan het toewijzen van kinderen aan adoptieouders.⁴⁶ Echter, als gevolg van dit systeem werden binnenlandse adopties en lokale diensten betrokken bij kindervelzijn, verbonden met interlandelijke adoptie.

Het puntensysteem had de adoptie van Roemeense kinderen door Roemeense gezinnen ontmoedigd en hiermee werd adoptie door buitenlanders aangemoedigd.⁵⁰ Aan ongeveer honderd stichtingen kende de RCA een quotum voor adoptiekinderen toe, dat in verhouding stond de financiële bijdrage aan de werking van het systeem voor kinderbescherming, waaronder de weeshuizen. Op deze manier was het mogelijk om gezonde baby's te adopteren door veel geld te betalen. Het adopteren van de oudste, zieke of gehandicapte kinderen kon zo omzeild worden.⁴⁶

De projecthulp die Wereldkinderen aanbood, was op basis van een concrete projectaanvraag. Dat kon voor een bepaald tehuis zijn, voor de opvang van tehuiskinderen in Roemeense pleeggezinnen, voor scholing van personeel in de tehuizen of medische zaken. Wanneer het projectvoorstel voldeed aan de criteria van Wereldkinderen kon een donatie geschonken worden en werd het project gemonitord door de afdeling projecthulp van Wereldkinderen en de Roemeense contactpersoon. Aan de andere kant bemiddelde Wereldkinderen ook voor adopties. Voor het adoptieprogramma waren al financiële afspraken gemaakt, op basis van een jaarlijkse begroting. Er werd een vast bedrag betaald voor de kosten van het tehuis en de verzorging. Daarnaast waren er procedurekosten. Projecten werden gestart aan de hand van projectaanvragen en adoptie en adoptiekosten stond hier los van.³⁸

Door het puntensysteem werden de projecten ineens wel gekoppeld aan de adopties. De hoogte van het bedrag aan projecthulp had directe invloed op het aantal kinderen dat voor adoptie voorgesteld werd. Het systeem escaleerde en het werkte concurrentie onder de bemiddelingsorganisaties in de hand, wat betreft het aantal kinderen dat geadopteerd kon worden. Dit werd bij Wereldkinderen gezien als een ongezonde ontwikkeling, niet passend binnen het beleid. Intern, maar ook op het niveau van EurAdopt, werd dit besproken. De bedragen om een kind te adopteren stegen fors en de bedragen voor projecthulp werden zo hoog dat ze niet meer te verantwoorden waren, organisaties werden overboden om maar een kind te mogen plaatsen.²⁸ Financieel sterke ngo's konden hogere donaties geven, en kregen daardoor meer punten en hierdoor ook meer kinderen toegewezen. Kleinere organisaties met minder geld, kregen minder punten. De criteria voor verenigingen op het gebied van kinderbescherming die met Wet 25 in 1997 werd ingevoerd, waren te vrijblijvend. Veel van de organisaties misten de deskundigheid en ervaring en voldeden

16 Kligman (1998)

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

45 Hunt (1991)

46 Denéchère & Scutaru (2010) 48 Norris (2009)

49 Tomescu (2003)

50 Ambrose & Coburn (2001)

niet aan de juiste normen om de kinderen te helpen.⁵¹ Bij Wereldkinderen werd na uitvoerig overleg in 1999 besloten om niet meer te bemiddelen voor adopties uit Roemenië en eind 2000 is er voor het laatst een adoptiekind uit Roemenië in Nederland aangekomen.²⁸

6.2 Internationale verdragen

6.2.1 Haags Adoptieverdrag

Gedurende de ontwikkelingen van de bescherming van de kinderen heeft Roemenië op 1 mei 1995 het Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie (ook wel het Haags Adoptieverdrag genoemd) uit 1993 getekend. Het zou echter nog enkele jaren duren voordat het verdrag daadwerkelijk effect zou hebben en de voorschriften algemeen aanvaard zouden worden als het speerpunt op het gebied van interlandelijke adoptie. Het verdrag was in 1995 ondertekend, maar nog niet geratificeerd en omgezet in de wetgeving. Roemenië nam in 1997 een nieuwe adoptiewet aan, conform het Haags Adoptieverdrag.⁴⁷ In Nederland werd het verdrag in 1998 geratificeerd.⁵² Alle landen die bij het verdrag zijn aangesloten hebben afspraken gemaakt over de adoptieprocedures. Hierin zijn vier beginselen leidend: het kind staat centraal, er moeten ouders voor een kind gezocht worden en niet andersom; de afstandsprocedure moet goed zijn geregeld; interlandelijke adoptie wordt als laatste redmiddel gezien, conform het subsidiariteitsbeginsel; aan de bemiddeling mogen geen hoge kosten verbonden worden.⁴⁶

6.1.2 IVRK

Nederland ratificeerde op 6 februari 1995 het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, Roemenië deed dit op 28 september 1990.⁵³ Hierin wordt interlandelijke adoptie gezien als volwaardig alternatief voor gezinsvorming als opgroeien in een pleeg- of adoptiegezin in het geboorteland niet mogelijk blijkt. Financieel gewin is voor zowel het zendende land als het ontvangende land niet toegestaan.³⁰

6.3 Nederlandse wetgeving

Op 15 juli 1989 trad de Wet Opnemning Buitenlandse Kinderen ter Adoptie (WOBKA) in werking. Deze wet zorgde ervoor dat

aspirant-adoptieouders verplicht werden om, voor het ontvangen van de beginseltoestemming, vijf voorlichtingsbijeenkomsten bij te wonen. Voortaan mochten alleen door het Ministerie van Justitie erkende adoptieorganisaties bemiddelen en deze kregen hiervoor een vergunning. Het gezinsrapport dat door de Raad voor de Kinderbescherming werd afgegeven, werd voortaan ook alleen afgegeven aan de vergunninghouder, in plaats van aan de aspirant-adoptieouders zelf, waarmee de vrijheid van zelfdoeners werd ingeperkt. Er kwam een verruiming van de leeftijdsgrens tot 42 jaar voor het aanvragen van een beginseltoestemming en een maximale leeftijd van 5 jaar voor een adoptiekind. Illegale adoptie gold als een overtreding waarop een geldboete van f10.000,- stond. Echter was dit een schijntje in vergelijking met de bedragen die in het illegale circuit rondgingen. Deze wetgeving gaf geen handvatten tegen het gevaar van kinderhandel. Wereldkinderen heeft gepleit voor meer wetgeving en in 1989 riep Wereldkinderen alle acht erkende vergunninghouders bijeen om gezamenlijk het ministerie van Justitie op te roepen een einde te maken aan het zelfdoenerschap, maar de minister ging hier niet in mee.³⁰

6.4 Toetreding Europese Unie

Roemenië wilde toetreden tot de Europese Unie en in 1998 ging het toetredingsproces formeel van start.⁵⁴ Om toe te treden moest het land voldoen aan bepaalde criteria, hieronder viel de verplichting om de juiste wet- en regelgeving te hantieren voor de mensenrechten en de bescherming van minderheden⁵⁵. In het adviesrapport over het verzoek tot toetreding tot de EU werd benadrukt dat onderhandelingen over de toetreding moesten worden opgeschort, totdat de problemen in verband met het in de steek laten van kinderen, kindermisbruik en -verwaarlozing, interlandelijke adoptie en kinderhandel serieus zouden worden aangepakt. In het rapport werd ook benadrukt dat de interlandelijke adoptie zou moeten worden opgeschort voor ten minste twee tot drie jaar, omdat er veel corruptie zou voorkomen.⁵⁶ Het belang van het kind moest voortaan voorop komen te staan en verdere wetgeving en beheersing van mensenhandel was noodzakelijk. Na onderhandelingen met de EU, ging Roemenië in een overgangperiode waarbinnen de wetgeving veranderd moest worden en in lijn moest komen met de eisen van de Unie. In die tijd werd er ook

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

30 Hoksbergen (2012)

46 Denéchère & Scutaru (2010) 51 Norris (2009)

47 Cantwell (2014)

51 Stacey (2002)

52 Haags Adoptieverdrag (1998)

53 Verdrag inzake de rechten van het kind (1989)

54 European Commission (1999)

55 European Commission (2001)

56 European Parliament (2001)

gekeken naar het kindweldzijn in Roemenië en de hervorming van de kindbescherming.⁵⁵ Door de invloed van de EU en buitenlandse hulp werden verbeteringen doorgevoerd. Roemenië had belang bij het lid worden van de EU en daarvoor moest de situatie in de instellingen verbeteren.²⁸ Deze hervormingen hebben voor positieve ontwikkelingen gezorgd, er werd een ministerie voor kindbescherming opgericht, waarna er meer geld in de kinderopvang en de bescherming van kinderen is gestoken; er is een plan ontwikkeld voor de gelijke behandeling van mannen en vrouwen; en er werd een strategie opgesteld om de condities voor etnische Hongaren en Roma te verbeteren. Roemenië heeft aanpassingen doorgevoerd op het gebied van landbouw, energie, vervoer, regionale ontwikkeling en sommige delen van de interne markt.⁵⁴ Het spreekt vanzelf dat deze grote veranderingen niet in een dag resultaat lieten zien, maar er was een stijgende lijn.²⁹

6.5 Diplomatieke druk

Doordat Roemenië wilde toetreden tot de EU, ontstond er onenigheid omtrent adoptie, gevolgd door betrokkenheid en bemoeienis van de wereldwijde politiek. Er ontstonden vraagtekens bij wiens belangen gediend werden.¹⁶ Roemenië stond tussen twee partijen, aan de ene kant stond een groep die voor de rechten van de Roemeense kinderen wilde opkomen en deze kinderen een betere toekomst wilde bieden door middel van interlandelijke adoptie, daartegenover stond een groep die wilde dat Roemenië zich zou richten op het sluiten van grote instellingen en op andere vormen van opvang ter bescherming van het kind.⁵⁷ De Roemeense regering vond het makkelijker en sneller om de kinderen te laten adopteren dan de echte problemen aan te pakken.⁵⁸ Achteraf gezien was het veelal ongeorganiseerd en te kortzichtig. Door kinderen te laten adopteren was de grootste druk verminderd, echter waren er nog steeds sociale en economische tegenslagen die ervoor zorgden dat kinderen niet de juiste zorg kregen.²² Een oud-medewerker van Wereldkinderen erkent dat wat ze in Roemenië aantreffen overweldigend was. Het leed van de kinderen zorgde voor een enorme behoefte om te helpen en te zorgen dat de kinderen een veilige gezinssituatie zouden krijgen, hoewel het land zelf eigenlijk nog in complete chaos was, en goede wetgeving ontbrak.²⁸

Berichtgeving liet zien dat de hervormingen weinig tot geen positief effect hadden.⁵⁹ Er werd druk op de overheid gelegd om kinderen in instellingen te helpen door middel van interlandelijke adoptie. Deze druk werd versterkt door het herhaaldelijk tonen van de dramatische beelden van de kinderen uit de instellingen in 1990. Deze publiciteit werd gebruikt om sentiment op te wekken zodat het interlandelijke adopties kon bevorderen.²⁷ De beelden van chronisch zieke en gehandicapte kinderen die onder onmenselijke omstandigheden opgroeiden, werden namelijk gegeneraliseerd naar alle kinderen in instellingen. Deze beelden werden jaren later nog steeds getoond, nadat de instellingen al grote veranderingen hadden doorgevoerd en hierbij werd niet vermeld dat de beelden verouderd waren.⁵⁷ Vanuit de media werd ook geportretteerd dat Roemenen zelf geen kinderen adopteerden en dit dus wel door buitenlanders gedaan moest worden. Echter, van kinderen die rechtstreeks uit Roemeense instellingen werden geadopteerd, werd ongeveer een vierde geadopteerd door Roemeense gezinnen. Media besteedden zelden aandacht aan de mogelijkheid voor Roemeense gezinnen om kinderen te adopteren.⁶⁰ Er was een grote lobby om interlandelijke adoptie open te houden.⁵⁷

Zonder dat de adoptielobby er aandacht aan besteedde, werd er wel degelijk gewerkt aan de verbetering van de situatie in de instellingen.⁵⁷ Het zorgstelsel moest ontwikkelen om een blijvend verschil te maken en de aantrekkelijkheid om een kind in een instelling te plaatsen moest verminderend worden. Er werd er een plan gemaakt voor het hervormen van de kindbescherming, waarbij er meer aandacht moest komen voor het bij elkaar houden van kinderen en gezinnen; het opleiden van maatschappelijk werkers; de informatievoorziening over ongewenste zwangerschappen; begeleiding aan het gezin; de sluiting van grote residentiële instellingen; de opbouw van pleegzorg en kinderdagverblijven, en de vermindering van de betrokkenheid van de overheid. In 1997 is het ministerie voor Kinderbescherming opgericht (DPC) dat wetwijzigingen in het systeem voor de kindbescherming heeft doorgevoerd. Deze wijzigingen omvatten onder andere dat alle besluitvormingsorganen betrokken bij kindbescherming moesten decentraliseren, net als de opname van concepten die in het VN-verdrag inzake de Rechten van het Kind zijn vastgelegd.³⁹

39 Rosapepe (2001)

16 Kligman (1998)

22 Greenwell (2003)

27 Lusmen (2014)

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

29 Hoksbergen en de medewerkers van het Roemenië-project (1999)

54 European Commission (1999)

55 European Commission (2001)

57 Post (2007)

58 Zamfir & Zamfir (1996)

59 Rus et al. (2013)

60 PACT (1991)

Ondanks de veranderingen bleef Roemenië wereldwijd negatieve media-aandacht krijgen. De voortgang van de instellingen en de actuele cijfers van het aantal geïnstitutionaliseerde kinderen werden niet getoond.⁵⁷ Het was lastig om de publieke perceptie te veranderen en te laten zien wat de voortgang was. En dat terwijl er grote veranderingen waren geweest en deze veranderingen invloed hadden op de ontwikkeling van kinderen, hun gezondheid, en psychische gesteldheid.⁶¹ Een van de belangrijkste besluiten in de periode was de goedkeuring van "The Government Strategy regarding the protection of children in difficulty 2001-2004". Wat ervoor zorgde dat het institutionele systeem veranderde in een familiesetting.⁶² Ook werden er kwaliteitsnormen vastgesteld voor kinderopvang.⁶³

7 Adoptieprocedures

Iedere adoptieprocedure is uniek en verschilt wat betreft achtergrond en omstandigheden. Dit hoofdstuk zal een algemeen patroon omschrijven van hoe adopties vanuit Roemenië bij Wereldkinderen verliepen. Deze informatie is verkregen door archieven van Wereldkinderen in te zien. Er zijn 25 individuele adoptiedossiers⁶⁴ ingelezen van Roemeense kinderen die tussen 1990 en 2000 geadopteerd werden. Hierbij is gekeken naar de procedures, documenten en correspondentie tussen medewerkers en de contactpersoon in Roemenië. Helaas is niet alle informatie uit die tijd beschikbaar. De Nederlandse contactpersoon die vanaf het allereerste begin bij de noodhulp en het adoptieprogramma betrokken was, wilde geen medewerking geven aan dit rapport. Het was wel mogelijk om twee oud-medewerkers van Wereldkinderen te spreken die in die tijd verantwoordelijk waren voor adopties vanuit Roemenië.²⁸ Ook is de Roemeense kinderarts die als contactpersoon fungeerde voor Wereldkinderen geïnterviewd.²³ Een andere bron van informatie naast de dossiers en de interviews, is informatie die online te vinden was.

7.1 Nederlandse procedure

Er waren verschillende processen voor zelfdoeners, vormen van deelbemiddeling en bemiddeling via een vergunninghouder. Wereldkinderen was gericht op bemiddeling via een vergunninghouder. Een aantal stappen moest echter door ieder ouderpaar worden doorlopen, ongeacht de gekozen route.

7.1.1 Beginseltoestemming

Via de organisatie Voorlichting Informatie Adoptie (V.I.A.) moesten de aspirant-adoptieouders (AAO's) zes voorlichtings-

bijeenkomsten over adoptie bijwonen. Deze bijeenkomsten werden georganiseerd na het indienen van een aanvraag bij het Ministerie van Justitie om een beginseltoestemming voor adoptie te krijgen.²⁸ De Raad voerde een gezinsonderzoek uit, dit duurde ongeveer anderhalf tot twee jaar. De raadsonderzoeker vroeg de AAO's naar relevante informatie uit hun verleden; hun huidige ervaring en situatie op het gebied van wonen-werken, hun huwelijk en sociale contacten; visie van de AAO's over adoptie en hun ideeën m.b.t. opvoeding; reden van adopteren en hun visie op adopteren. De voornaamste reden van AAO's die ervoor kozen om een kind uit Roemenië te adopteren, was gezinsvorming of gezinsuitbreiding wegens ongewenste kinderloosheid en omdat ze graag een kind wilden helpen en het een betere toekomst wilden geven. De Raad bracht een advies uit aan het Ministerie van Justitie en dat gaf vervolgens een beginseltoestemming af tot het opnemen van een pleegkind. De aspirant-adoptieouders mochten vervolgens een bemiddelingsbureau kiezen waar zij mee wilden samenwerken. In die tijd konden alleen de organisaties Wereldkinderen en Flash bemiddelen voor adopties vanuit Roemenië.⁶⁴

7.1.2 Bemiddeling

Wanneer AAO's voor Wereldkinderen kozen, werd hun gezinsdossier en een kopie van de beginseltoestemming doorgestuurd. Wereldkinderen verstrekke een map met praktische informatie over de vereniging en de adoptiemogelijkheden van verschillende landen. Ook ontvingen de ouders een matchingsformulier, hierin gaven zij hun voorkeur op betreffende een op te nemen kind. Uit de dossiers bleek dat ouders die een kind uit Roemenië hebben geadopteerd, kozen voor dit land, omdat zij zich betrokken voelden bij de erbarmelijke situatie van de verwaarloosde kinderen in de tehuizen, ouders wilden graag een dergelijk kind een veilig thuis geven. Ook speelde bij veel ouders mee dat de Roemeense kinderen over het algemeen een Europees uiterlijk hadden. Ouders dachten dat een kind met een afwijkende huidskleur meer zou opvallen, wat tot discriminatie zou kunnen leiden en wat de ontwikkeling van het kind zou kunnen schaden. Roemenië was ook een prettig land qua afstand, ouders vonden het fijn dat het goed te bereiken was, zodat ze hun kind zijn land van herkomst konden laten zien. De AAO's stonden over het algemeen open voor één kind, het liefst zo jong mogelijk. Over het algemeen stonden AAO's in eerste instantie niet open voor een kind met een medisch risico of probleem. Operabele problemen en licht-medische problemen die volledig hersteld konden worden, waren

23 Interview kinderarts uit Roemenië (2020)

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

39 Rosapepe (2001)⁶¹ Rus, Parris, Cross, Purvis, Draghici (2011)

62 NAPCR (2010)

63 NACPA & UNICEF (2004)

64 Archieven Wereldkinderen

voor de meesten acceptabel. Ook werd met de ouders altijd besproken dat de kinderen emotioneel verwaarloosd waren en wat dit betekende voor de aanpassing en de ontwikkeling van het kind in het gezin. Opvallend was dat adoptieouders aan het begin van de adoptieperiode in Roemenië vaak geen op- of aanmerkingen hadden over de voorgeschiedenis van het kind of de biologische ouders. Aan het eind van de adoptieperiode in Roemenië was dit veranderd en was er meer interesse in de voorgeschiedenis van het kind en de achtergrondinformatie van de ouders. De AAO's wilden hun kind wel de juiste informatie kunnen bieden. De matchingsvragenlijst is tussen 1990-2001 ook doorontwikkeld en door de jaren heen zijn er vragen bijgekomen die dieper ingingen op de medische risico's en/of problemen van het kind en de operaties die een kind mogelijk kon ondergaan.⁶⁴

Een medewerker van Wereldkinderen voerde een aantal gesprekken met de AAO's om het bemiddelingsverzoek en de mogelijkheden te bespreken. Tijdens deze gesprekken werd dieper ingegaan op de haalbaarheid van de wensen van de aspirant-adoptieouders; de voorbereiding en verwachtingen; de mogelijke problemen van het kind; zaken als hechting, acceptatie, discriminatie en afkomst; en de mogelijkheid dat de medische achtergrond van het kind of zijn biologische ouders onbekend kon zijn. Ook gaven ze mee dat de gemiddelde wachttijd één jaar was en de proceduretijd ongeveer 9 maanden. De verblijfsduur in het land was ongeveer één week tot twee weken. Door wetswijzigingen heeft de adoptie vanuit Roemenië een aantal keren stilgelegen, waardoor de wachttijd op kon lopen. Beide keren werd aan de ouders bekend gemaakt dat er een reorganisatie plaatsvond in Roemenië en werd aangeraden om over een alternatief land van herkomst na te denken, of nog geduld te hebben. Na een aantal gesprekken maakte Wereldkinderen een gezinsrapport op, dat een combinatie was van het gezinsrapport van de Raad voor de Kinderbescherming en de eigen bevindingen van Wereldkinderen. Vervolgens kon Wereldkinderen het akkoord geven om te willen bemiddelen. De AAO's werden op de wachtlijst geplaatst. De plaats op de wachtlijst werd bepaald door een volgnummer.⁶⁴

7.1.3 Documentatie en voorstel

Wanneer de AAO's voor Roemenië in behandeling werden genomen, moesten zij voor alle gezinsleden bepaalde documenten in orde maken: gezondheidsverklaring, werkgeversverklaring, geboorteakte, huwelijksakte, VOG, persoonlijke brief, familiefoto's, foto's van het huis, en legalisatie van de

handtekeningen. Via de contactpersoon in Roemenië werd bekend welk kind beschikbaar was gesteld. De maatschappelijk werker ontving de medische en psychosociale rapportage over het kind. De medische informatie werd besproken met de Nederlandse kinderarts waar Wereldkinderen mee samenwerkte. De matching werd in Nederland gedaan door een maatschappelijk werker van Wereldkinderen. Wereldkinderen hanteerde het beleid dat er voor het kind een juist gezin gezocht moest worden, niet dat er een kind voor ouders gevonden moest worden.²⁸ Wanneer een juiste match gevonden was, werd de vertaalde informatie van het kind verzonden naar de aspirant-adoptieouders en vonden er gesprekken plaats over het kinddossier. Ook konden de AAO's contact opnemen met de medisch adviseur van Wereldkinderen. Als de AAO's akkoord waren met het voorstel werden hun vertaalde documenten, het gezinsrapport, de beginseltoestemming en het kinddossier naar de RCA opgestuurd voor de definitieve goedkeuring. In Roemenië zat een contactpersoon die de ouders op de hoogte hield van de gang van zaken in Roemenië.²³

7.2 Roemeense procedure

Door de invoering van de nieuwe wet, Wet 48 werden de Roemeense procedures aangepast. Voortaan mochten alleen door de RCA goedgekeurde instanties samenwerken op het gebied van adoptie van Roemeense kinderen naar het buitenland.³³ Op basis van een aantal criteria kon de samenwerking aangegaan worden: wetgeving van het land, doelstelling op het gebied van interlandelijke adopties, juridische status, ervaring van de instellingen, en plaatsingen gericht op het plaatsen van oudere, zieke of gehandicapte kinderen. In deze overeenkomst tussen de RCA en organisaties zijn richtlijnen en procedures vastgelegd: (1) binnenlandse aanvragers hadden voorrang ten opzichte van buitenlandse aanvragers; (2) de erkenning dat het kind binnen zes maanden niet ergens in eigen land geplaatst kon worden; (3) de verplichting van de commissie om de juiste documenten te verschaffen die nodig waren voor de rechterlijke procedures; (4) na de adoptie moest het kind tot twee jaar lang gemonitord worden, inclusief het sturen van follow-up rapporten (nazorgverslag); en (5) buitenlandse autoriteiten hadden de plicht om de verantwoordelijkheid te nemen voor de bescherming en plaatsing van het kind, na een adoptiebreakdown.³²

7.2.1 Adoptielijst

Het aantal adoptieverzoeken dat door de buitenlandse instellingen gestuurd kon worden, was vrij beperkt en hing af van

23 Interview kinderarts uit Roemenië (2020)

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

32 Zugravescu & Iacovescu (1995)

33 Johnson, Edwards, & Puwak (1993)

64 Archieven Wereldkinderen

het aantal kinderen dat beschikbaar was en op de lijst met adoptabele kinderen stond. Wanneer Roemeense ouders zich bij de sociale dienst hadden aangemeld voor de opname van hun kind in de instelling, moesten ze een verklaring ondertekenen dat ze het kind regelmatig, minstens maandelijks, zouden komen bezoeken. In elke instelling werd bijgehouden of het kind bezoek kreeg van zijn biologische ouders of familieleden. Wanneer niemand op bezoek kwam, werd het lokale gemeentehuis geïnformeerd, en kon de maatschappelijk werker de procedure starten om de ouders of familieleden te vinden. In het geval deze niet gevonden werden, en als geen verwanten aan gaven voor het kind te willen zorgen, kon de rechtbank na zes maanden de ouders uit de ouderlijke macht ontzetten, waarna het kind op de lijst met adoptabele kinderen kon komen.³² Alleen geïnstitutionaliseerde kinderen konden op de lijst staan. In de tehuizen zelf werd bepaald welk kind adoptabel werd gesteld. Tijdens de selectie werd onderscheid gemaakt tussen bepaalde kinderen. De kinderen die aan hun bedjes waren vastgebonden, erg vermagerd waren of extreme tics lieten zien, werden meestal niet beschikbaar gesteld voor adoptie. Ook kinderen die hiv-positief bleken, waren niet adoptabel. Voor broertjes en zusjes had Wereldkinderen het beleid dat ze samen geadopteerd moesten worden, vanuit Roemenië zijn er twee siblings geadopteerd.²⁸ De siblings werden niet altijd samen in de instellingen geplaatst en zaten verspreid over de instellingen, daardoor was het niet altijd mogelijk om de broertjes of zusjes op te sporen.²³

7.2.2 Documentatie

De volgende documenten van het kind waren nodig om de gerechtelijke procedure van de adoptie te starten: (1) authentieke kopie van de geboorteakte van het kind; (2) authentieke kopieën van de geboorte-, huwelijks- of overlijdensakten van de biologische ouders; (3) geverifieerde verklaring van instemming met adoptie, door biologische ouder(s), directeur van de instelling, voogd, of de wettelijk vertegenwoordigers; (4) medische verklaring van de huidige gezondheid van het kind; en (5) een erkenning door de RCA dat het kind niet door een Roemeens gezin kon worden geadopteerd in de periode van zes maanden sinds het kind op de lijst van adoptiekinderen is geplaatst. Het complete dossier van het kind werd via Copii Fericiți aan Wereldkinderen voorgelegd. Op verzoek was het mogelijk om meer informatie van het kind op te vragen, dit kon het volgende omvatten: geschiedenis van het kind en de omstandigheden waardoor het beschikbaar kwam voor adoptie, medische geschiedenis, huidig gezondheidsrapport, recente foto, sociaal en medische geschiedenis van de biologische ouders van het kind, indien beschikbaar.³² Bij een

juiste match werd de toestemming doorgestuurd naar het RCA voor de definitieve goedkeuring. De juridische procedure bij de rechtbank werd direct gestart. De definitieve beslissing van de rechtbank was de laatste stap van de adoptie.²³ Na de matching moesten bepaalde documenten opgesteld en geregeld worden: geboortebewijs, paspoort, toestemming van het RCA dat het kind volgens het Haags Adoptieverdrag geadopteerd kon worden, kopie van het sociaal rapport en de rechtbankprocedure (voordat het Haags Adoptieverdrag was geratificeerd). Wanneer dat allemaal geregeld was, kreeg Wereldkinderen bericht en werd het afreizen gepland met de adoptieouders. Het verschilde per adoptie hoeveel tijd hier tussen zat, omdat sommige documenten uit verschillende steden gehaald moesten worden.²⁸

7.2.3 Haags Adoptieverdrag

Er zijn twee verschillende procedures geweest: voor de ratificatie van het Haags Adoptieverdrag, en na de ratificatie. Voor de ratificatie van het Haags Adoptieverdrag moesten de AAO's een Roemeense advocaat machtigen om hen in de Roemeense rechtbankzitting te vertegenwoordigen. De rechtbankzitting vond plaats en het geboortecertificaat werd afgegeven. Wanneer alle documenten klaar waren en de rechtszaak afgerond was, konden de adoptieouders afreizen. In Roemenië aangekomen, gingen ze naar het gemeentehuis in de plaats waar het kindertehuis stond, om het Roemeense paspoort van hun kind op te halen. Vervolgens reisde de Roemeense medewerker van Wereldkinderen met de paspoorten naar Boekarest, naar de Nederlandse ambassade voor het visum in het paspoort. De advocaat overhandigde kopieën van de rechtbankzitting, het sociaal rapport van het kind en de geboorteakte van het kind. Adoptieouders waren een jaar pleegouder van hun kind en na een jaar vond de adoptie naar Nederlands recht plaats in Nederland en kreeg het kind zijn Nederlandse achternaam (en eventueel wijziging en/of aanvulling van de roepnaam).²⁸ Deze procedure werd gewijzigd nadat Roemenië het Haags Adoptieverdrag had geratificeerd in 1995 en in 1997 een nieuwe adoptiewet had aangenomen. Na de wetwijziging moesten de aspirant-adoptieouders zelf aanwezig zijn bij de Roemeense rechtbankzitting. Deze zitting werd door het Nederlands recht erkend, zodat het kind op een Nederlands paspoort terug kon reizen. De ouders verbleven dan twee weken in Roemenië om de rechtbankzitting bij te wonen en om alle documenten te legaliseren.²⁸ Nadat de rechterlijke beslissing definitief was geworden, moest er voor de geadopteerde een nieuwe geboorteakte opgemaakt worden, waarin de adoptieouders werden ingeschreven als de ouders. Ook kreeg het geadopteerde kind een nieuw paspoort en een visum.³² De

23 Interview kinderarts uit Roemenië (2020)

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

32 Zugravescu & Iacovescu (1995)

procedures rondom het verkrijgen van deze documenten werden geregeld door medewerkers van Copii Fericii. Als alles was goedgekeurd konden ze samen terugreizen naar Nederland. Totdat het Haags Adoptieverdrag was geratificeerd reisde het kind dus nog als pleegkind naar Nederland en moesten de ouders, nadat ze een jaar voor hun kind hadden gezorgd, de adoptie omzetten naar Nederlands recht. Na de ratificatie van het Haags adoptieverdrag, werd de adoptie uitgesproken in de Roemeense rechtbank en daarmee werd de adoptie ook rechtsgeldig in Nederland.²⁸

7.2.4 Afreizen

Aan het kind werd vooraf verteld dat het geadopteerd ging worden. Als het kind ouder was dan één of anderhalf, werd aan de ouders gevraagd om een fotoboekje te maken met wat foto's van het gezin, het huis of de toekomstige kamer. Adoptieouders hadden ook de mogelijkheid om een knuffeltje te sturen. Het was dan aan de tehuizen om deze pakketjes aan de kinderen te geven en het fotoboekje met het kind te bekijken. Naarmate de samenwerking vorderde, raakten de tehuizen gewend aan de Nederlandse werkwijze. De ouders reisden één tot twee weken naar Roemenië. De ouders reisden onder begeleiding van een medewerker van Wereldkinderen naar het betreffende tehuis. Ter plaatse was de vertegenwoordiging van Wereldkinderen uit Roemenië ook aanwezig. Ouders reisden alleen of met één of twee andere echt)paren, afhankelijk van welke kinderen konden worden opgehaald. Een tolk was aanwezig voor de communicatie. De ontmoeting tussen ouders en het kind werd in de tehuizen georganiseerd. Volgens een oud-medewerker van Wereldkinderen was dat best een bijzonder en emotioneel moment. Voorzichtig werd afgetast hoe de eerste begroeting ging, het ene kind wende al heel snel aan de ouders en kon meteen mee, het andere kind wende minder snel en dan werd het contact in stappen opgebouwd. Ouders konden dan de volgende dag weer terugkomen en zo werd gekeken wat de beste manier voor het kind was. Wanneer het kind met de ouders mee mocht, sliep het bij de ouders op de hotelkamer. De ouders konden tijdens hun bezoek aan Roemenië ook nog terugkomen naar het tehuis om daar extra vragen te stellen. Wanneer al het papierwerk rond was, reisde het kind met zijn adoptieouders naar Nederland.²⁸

7.3 Inhoud dossiers

In de individuele adoptiedossiers is verschillende informatie bewaard over de adoptiekinderen uit Roemenië en de adoptieouders.⁶⁴ Hieronder worden een aantal belangrijke bevindingen uit de medische rapporten en de nazorgverslagen besproken.

7.3.1 Kindrapport

In elk dossier zat een rapport van het kind. Dit rapport werd opgesteld door een contactpersoon van Wereldkinderen. In de eerste jaren was dat een Roemeense kinderarts, zij onderzocht de kinderen zelf. Aan de hand van een vragenlijst stelde zij het medisch dossier van het kind op. In bepaalde gevallen werd er vanuit Nederland nog extra navraag gedaan over bepaalde gegevens van het kind, zoals extra informatie over de biologische ouders of onduidelijke of ontbrekende medische en/of psychosociale gegevens. De gegevens die in de dossiers stonden, waren voornamelijk medisch van aard. Er werd weinig gerapporteerd over de psychische ontwikkeling of de ervaring in de tehuizen anders dan dat het kind achter was in ontwikkeling. Het rapport bevatte onder andere: foto's van het kind, naam, geboortedatum, geboortecertificaat, nummer van het certificaat, huidige plaatsing, datum toetreding tot de instelling, en reden van plaatsing.⁶⁴

In totaal zijn er 92 kinderen vanuit Roemenië geadopteerd, waar Wereldkinderen voor bemiddeld heeft. Er zijn twee baby's geadopteerd, dat was in 1991, later was dat niet mogelijk, vanwege een wetswijziging. De adoptieleeftijd varieerde tussen de 7 maanden en 7 jaar. Één kind was 10 jaar tijdens de adoptie, dit betrof de oudste van een sibling plaatsing. De gemiddelde leeftijd was 3,2 jaar. Er zijn 54 jongens en 38 meisjes geadopteerd. Uit niet alle dossiers was op te maken of de biologische moeder toestemming had gegeven of een verlatenverklaring had ondertekend. Wel werd het rapport van de Roemeense rechtszaak bijgevoegd waarin stond dat het kind adoptabel was volgens RCA richtlijnen, vaak beargumenteerd met dat de ouders uit de macht waren ontzet, omdat een kind al langer dan zes maanden niet bezocht was. De kinderen waren meestal in het kinderziekenhuis achtergelaten wegens sociale redenen: geen financiële mogelijkheid om het kind op te voeden, of er was geen woning of een gebrek aan hygiëne. Daarnaast werd (voor zover bekend was) informatie gegeven over de biologische ouders en hun broertjes en/of zusjes. Het kwam ook voor dat er kinderen in tehuizen werden achtergelaten, terwijl de ouders nog andere kinderen hadden die wel door de ouders werden opgevoed⁶⁴

Het medisch rapport bestond uit: (a) Vragen over de geboorte; (b) Medische informatie van de moeder; (c) Medische informatie van de vader en van broertjes en/of zusjes; (d) Medische informatie van het kind; (e) Onderzoek naar lichaamsdelen; (f) Psycho- en motorische ontwikkeling; (g) Bloedonderzoek en testen; en (h) diagnose en aanbevelingen. Er werd vooral gekeken naar de fysieke beperkingen van een kind, waardoor er maar weinig aandacht werd besteed aan de psychische ontwikkeling van het kind. Bekend was dat de kinderen door het verblijf in een tehuis, een voorgeschiedenis van verwaarlozing

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

64 Archieven Wereldkinderen

en het gebrek aan stimulans een ontwikkelingsachterstand hadden. De mate waarin was lang niet altijd duidelijk en vaak ernstiger dan in het medisch rapport stond. Ook zijn er zichtbare lichamelijke gebreken die in eerste instantie niet zijn gemeld.⁶⁴

7.3.2 Fysieke en mentale ontwikkeling

De kinderen uit de tehuizen waren zowel lichamelijk als psychisch vaak ernstig onderontwikkeld. Dit was niet alleen te zien bij de kinderen die door Nederlandse ouders zijn geadopteerd, maar het sluit ook aan bij een groot deel van de Roemeense geadopteerde kinderen over de hele wereld. Het werd duidelijk dat adoptieouders van een kind uit een tehuis een bijzondere opvoedingstaak hadden. Naast ouder, moesten zij ook therapeut zijn. Er zijn veel onderzoeken gedaan naar Roemeense (geadopteerde) kinderen die opgegroeid zijn in tehuizen. Bij het inzien van de dossiers van Wereldkinderen zijn een aantal zaken opgevallen, deze sluiten ook aan bij de literatuur. René Hoksbergen heeft in 1999 een onderzoek uitgevoerd naar de naar Nederland geadopteerde Roemeense kinderen.²⁹

In het medisch dossier dat opgesteld was in Roemenië, werden de kinderen vaak gezond verklaard. Op- of aanmerkingen werden vaak alleen gegeven over de stimulering van spraak of de motorische ontwikkeling. De ontwikkelingsleeftijd van het kind werd vaak aangegeven als passend bij de leeftijd, of iets achter. In het dossier dat Wereldkinderen ontving, stond vaak 'volgens richtlijnen van het instituut verzorgd', echter gaf dit geen duidelijk beeld van de ontwikkeling en de verzorging die een kind had ontvangen. Na extra onderzoek door een kinderarts in Nederland, bleek er toch vaak meer aan de hand dan uit de medische rapportages van de Roemeense artsen kwam.²⁹ Het was vrij gebruikelijk dat kinderen oor- en/of luchtweginfecties in de tehuizen hadden opgelopen, evenals huidziektes, en ze hadden vaak last van diarree. De behandeling hiervoor was in Roemenië niet altijd effectief, waardoor de kinderen in Nederland extra zorg en medicatie moesten krijgen. Kinderen uit de tehuizen hadden vaak ook een spraakprobleem, ze hadden in de tehuizen weinig contact gehad met de verzorgers, waardoor zij niet hadden leren spreken. Deze kinderen hadden extra problemen met het leren van een nieuwe taal, sommigen konden niet de juiste woorden in een juiste zin plaatsen en anderen spraken een zelfverzonnen taal. Na het doorspuiten van de oren of het plaatsen van nieuwe buisjes kon de spraak verbeteren. Veel kinderen hadden slaapproblemen en kampten met extreem ondergewicht. Kinderen die met de fles gevoed waren, hadden moeite om normaal te eten en te kauwen. Enkel hadden moeite met hun evenwicht

bewaren en hun mobiliteit, doordat zij alsmaar in hun bedjes hadden gezeten. Sommige kinderen kampten met hechtingsproblematiek, ze waren te vriendelijk tegen onbekenden of wilden nooit van de zijde van hun ouder(s) wijken.⁶⁴ Deze punten sluiten aan bij wat Hoksbergen (1999) in zijn onderzoek had gevonden. Kinderen hadden een korte spanningsboog en konden agressief of druk reageren. Echte vaardigheden hoe ze om moesten gaan met andere kinderen of volwassenen hadden ze nauwelijks. Kinderen bleken na medisch onderzoek diverse neurologische afwijkingen te vertonen.²⁹ Bij veel kinderen bleek sprake te zijn van een ontwikkelingsachterstand, deze kinderen hadden ook extra ondersteuning nodig bij hun onderwijs, opvoeding en de algemene psychologische ontwikkeling.⁶⁵ Vaak voorkomende stoornissen waren een reactieve hechtingsstoornis, foetaal alcohol syndroom, een post-traumatische gedragsstoornis, ADHD, automutilatie, autisme, stoornissen bij de ontwikkeling van zintuigen, en taalproblemen.²⁹ Kinderen werden getest op hiv en op Hepatitis B. Kinderen die hiv-positief waren, kwamen niet in aanmerking voor adoptie, deze kinderen verbleven in speciale tehuizen. Kinderen met Hepatitis B werden wel geadopteerd, dat werd ook besproken met de ouders en daar werd uitleg over gegeven. Enkele kinderen met Hepatitis B zijn geadopteerd.⁶⁴

Alle adoptieouders waren bewust van het feit dat ze een kind zouden opnemen dat een belaste achtergrond had en ervaring had met verwaarlozing. Alleen de mate waarin was vaak nog onbekend. Soms was de achterstand direct aan een kind te zien, soms werd deze pas later opgemerkt. Er zat veel tijd tussen de matching en het afreizen, het was mogelijk dat de achterstand ernstiger was dan de ouders hadden verwacht, dit werd dan besproken met de ouders. Ouders konden in zo'n geval toch afzien van de adoptie, maar dat is bij Roemenië nooit gebeurd. Ouders waren al zo betrokken en bezig met het kind dat niemand de adoptieprocedure heeft stopgezet.²⁸

7.3.3 Follow-up (nazorgverslagen)

In totaal wilde Roemenië vijf follow-up rapporten, het eerste na twee maanden, de overige steeds zes maanden later. Via Wereldkinderen werden deze rapporten naar Roemenië gestuurd. In deze rapporten beschreven de ouders de voortgang van het kind, inclusief een aantal foto's. Veel ouders hadden er van tevoren wel rekening mee gehouden dat het opvoeden van een adoptiekind extra aandacht zou vragen, maar een deel van de ouders kreeg te maken met grotere, onoplosbare problemen die zij niet hadden voorzien. Psychische problemen werden voor de adoptie vaak over het hoofd gezien, maar soms betrof het ook medische problemen. Een hazenlip werd

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

29 Hoksbergen en de medewerkers van het Roemenië-project (1999)

64 Archieven Wereldkinderen

65 Federici (1998)

bijvoorbeeld in het kinddossier omschreven als een 'litteken op de lip', het was dus belangrijk om extra medische informatie op te vragen bij onduidelijkheden. Medische en/of psychische problemen van het kind werden met de adoptieouders besproken.²⁸ Niet alle kinderen hebben dezelfde gevolgen ondervonden van de institutionalisering. Het soort instelling, de leeftijd waarop het kind in een instelling geplaatst is, de duur van de plaatsing en de leeftijd waarop het kind geadopteerd is, zijn ook van invloed geweest op de ontwikkeling.⁶⁶ Onderzoek laat zien dat bij slechts een kwart nauwelijks tot geen sprake was van een ontwikkelingsachterstand. Ook is er bij de meesten na de adoptie een inhaalslag te zien in de lichamelijke en mentale ontwikkeling.⁶⁵ Uit de dossiers bleek dat er ook adoptiekinderen waren waarover niks ernstigs gerapporteerd werd.⁶⁴

De nazorgverslagen geven zicht op de eerste jaren na de adoptie, de echte problemen kwamen vaak pas later⁶⁴. Wereldkinderen was tot een jaar na plaatsing actief betrokken bij de nazorg. Adoptieouders konden met de maatschappelijk werker van Wereldkinderen contact opnemen, maar konden ook direct naar andere organisaties voor hulp. Ouders belden met name met vragen op het gebied van verwaarlozing, autisme, hechtingsproblematiek.^{28,29} Naarmate de kinderen ouder waren, kwamen er vragen over pathologisch liegen, manipulatie en weglopen. Het eerste jaar na aankomst was Wereldkinderen verantwoordelijk voor de nazorg, daarna werden ouders doorverwezen naar Werkverband Adoptienazorg (WAN) of andere specialistische adoptiehulpverlening. In eerste instantie ging na de adoptie de meeste zorg naar de medische problemen. Na een aantal maanden verplaatsten de zorgen zich naar de achterstanden op het gebied van de motorische- en spraakontwikkeling. Later kwamen er meer zorgen over de psychosociale ontwikkeling van de kinderen. Als kinderen nog biologische siblings in Roemenië hadden, of wanneer die ook geadopteerd waren, kon dit extra vragen oproepen of onzekerheid opleveren.²⁸ Bekend is dat kinderen wel eens typische tics lieten zien die vaak voorkomen bij kinderen die opgegroeid zijn in een tehuis (bv. wiegen, hoofdbonken, krabben of schoppen).²⁹ Echter is dit gedrag niet vaak terug te zien in de nazorgverslagen.⁶⁴ Vaak werd dit gedrag creatief opgelost door ouders, door bijvoorbeeld het bedje veiliger en zachter te maken.²⁸

Naast de ernstige problematiek van de kinderen, is het ook belangrijk om te benoemen dat de meeste ouders met vreugde en veel liefde de kinderen opvoedden en ondanks de zorgen, beleefden ze geweldige momenten.²⁸ Ondanks de extra inzet en problemen, spraken de ouders over het algemeen heel lief-

devol over hun kind. Uitspraken als 'echt hun kind' en 'helemaal opgenomen in het gezin', kwamen vaak voor in de nazorgverslagen. Een deel van de kinderen liet ook minder of helemaal geen problemen zien. Ook was te lezen dat de meeste kinderen een enorme inhaalslag hadden gemaakt in de achterstand (zowel lichamelijk als mentaal)⁶⁴

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

64 Archieven Wereldkinderen

65 Federici (1998)

66 Ames (1997)

Deel 3 Adoptiestop en huidige situatie

8 Het einde van adopties vanuit Roemenië

8.1 Adoptiestop

Wereldkinderen heeft tot en met het jaar 2000 bemiddeld voor adopties vanuit Roemenië en is uit onvrede met het puntensysteem en de manier van werken gestopt met nieuwe aanvragen in behandeling nemen.²⁸ In 2000 heeft Roemenië vastgesteld dat de rechten van de kinderen die geadopteerd werden naar het buitenland niet gewaarborgd konden worden. Hierdoor kon in Roemenië de adoptie niet worden gezien als in het belang zijnde van de betrokken kinderen.⁴⁷ In december 2000 heeft de RCA de doorverwijzing van kinderen naar internationale adoptiestichtingen stopgezet. In 2000 is er een taskforce opgezet ter bestrijding van mensenhandel en is er een programma gestart voor de bescherming van mensenhandel in vrouwen en kinderen. Op 15 maart 2001 is het puntensysteem afgeschaft.⁵¹ Op 21 juni 2001 werd de registratie van nieuwe buitenlandse gezinnen voor adoptieaanvragen voor ten minste één jaar opgeschort.⁵⁵ In de tussentijd moest de RCA de wetgeving inzake internationale adopties hervormen en passende structuren ontwikkelen, ook moest zij de juiste capaciteit beschikbaar stellen om ervoor te zorgen dat adoptiebesluiten uitsluitend in het belang van het kind genomen zouden worden, voordat adoptie weer hervat zou worden. Nadat door het moratorium in 2001 de adopties waren stopgezet, had dat geen invloed op adopties van Wereldkinderen, omdat ze in 2000 al gestopt waren met adopties uit Roemenië. Wel had het moratorium invloed op de Roemeense organisatie Copii Fericiți, zij werkten veel met Amerikanen en hadden nog lopende adoptiezaken. Het moratorium zorgde voor protest vanuit het buitenland, aangezien de schorsing ook gold voor adoptiezaken die al bij de rechter in behandeling waren. Landen zoals de VS en Israël, die veel kinderen uit Roemenië adopteerden wilden dat Roemenië open zou blijven voor adoptie.⁴⁹ De adoptiestop werd verlengd, maar in 2003 kwamen er nog pijplijn-adopties uit andere landen, dit waren adopties waar speciale toestemming voor was. Het kwam namelijk nog vaak voor dat AAO's al gematcht waren aan een kind en vast zaten in het adoptieproces. Op deze manier konden toch kinderen geadopteerd worden uit Roemenië.²⁸ Na jarenlange strijd heeft

Roemenië alle interlandelijke adopties verboden vanaf 2005.⁵⁷ Uitzondering hierop is adoptie door naaste familieleden, met name grootouders. In 2012 heeft Roemenië een nieuwe adoptiewet aangenomen, waarbij de potentiële adoptieouders werden uitgebreid met familieleden tot de vierde graad van verwantschap, de echtgenoot van de biologische ouder en Roemeense burgers die in het buitenland wonen.⁴⁷

8.2 Organisaties voor geadopteerden

In Nederland zijn er verschillende verenigingen voor geadopteerden. De stichting Interlandelijk Geadopteerden (SiG) en Stichting United Adoptees International (UAI) zetten zich beide in voor geadopteerden uit alle landen.⁶⁷ SiG is ontstaan uit een aantal organisaties en behartigt de belangen van geadopteerden. Daarnaast organiseren ze ook activiteiten met het doel om geadopteerden op een laagdrempelige manier met elkaar te verbinden. Deze stichting helpt ook met rootsonderzoek en het voorbereiden van een reis naar het land van herkomst.⁶⁸ UAI is een organisatie die de belangen behartigt van landelijk zowel binnenlandse, als interlandelijk geadopteerden. Deze organisatie is in 2006 opgericht als reactie op de groeiende behoefte om meer aandacht te vragen voor de positie van (volwassen) geadopteerden. Vanaf de jaren vijftig zijn er beschuldigingen geweest van structureel misbruik in het adoptiesysteem, het UAI werkt aan een onderzoek naar de beschuldigingen en staat voor gerechtigheid van geadopteerden.⁶⁹

8.3 Roots

Bij Wereldkinderen zijn een aantal rootsvragen over Roemenië binnengekomen. Vanuit een aantal gezinnen was er behoefte aan een rootsreis. Wereldkinderen organiseerde al rootsreizen en rootsvragen voor andere landen en in 2011 heeft de maatschappelijk werker van Wereldkinderen samen met de Roemeense contactpersoon rootsreizen naar Roemenië opgezet. In 2011, 2012 en 2013 zijn een aantal families naar Roemenië afgereisd. Wereldkinderen deed de voorgesprekken met de geadopteerde en meereizende familie. De contactpersoon die voor Wereldkinderen werkte in Roemenië begeleidde de ouders en geadopteerde in Roemenië bij de ontmoeting met bi-

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

47 Cantwell (2014)

49 Tomescu (2003)

51 67 Stacey (2002)

55 European Commission (2001)

57 Post (2007)⁶⁷ Adoptievoorzieningen (2020)

68 Geadopteerd.info (2020)

69 United Adoptees International

ologische familie en het bezoek aan het kindertehuis. Wereldkinderen deed bij terugkomst een nagesprek. Deze reis is maar voor een aantal geïnteresseerden opgezet. De contactpersoon heeft deze gezinnen begeleid in de rootsreis. Het opzetten van de reis vergde veel aandacht en 1-op-1 begeleiding. Bij de voorbereiding van deze reizen was het relatief makkelijk om de biologische ouders of familie op te sporen. Het RCA stond in die tijd ook open voor deze vragen en er waren ook procedures voor. Het waren individuele reizen, Wereldkinderen organiseerde geen groepsreizen voor roots Roemenië. Een groter aantal adoptieouders reisde met hun kind(eren) op eigen initiatief naar Roemenië. In 2013 heeft Wereldkinderen haar rootsprogramma overgedragen aan bureau Fiom/ISS.²⁸

Adoptiekinderen waarvoor Flash heeft bemiddeld, kunnen hun adoptiedossier opvragen bij het Fiom.⁷⁰ Fiom is daarnaast gespecialiseerd in afstammingsvragen en de zoektocht naar biologische familie. Op de website van Fiom staat hoe je een zoekactie kunt starten naar familieleden in Roemenië.⁷¹

28 Oud-Wereldkinderen medewerkers, Interview (2020)

70 Fiom (2020a)

71 Fiom (2020b)

Referenties

- Adoptievoorzieningen. (2020). *Verenigingen voor geadopteerden*. Opgehaald van Adoptie: <https://adoptie.nl/adoptie/organisaties-en-links/verenigingen-voor-geadopteerden/>
- Alstein, H. (1992, november 28). Rescuing Romania's orphans. *The New York Times*, p. 13.
- Ambrose, M. W., & Coburn, A. J. (2001). *Report on intercountry adoption in Romania*. USAID and the U.S. Department of Health and Human Services.
- Ames, E. W., & Carter, M. (1992). Development of Romanian orphanage children adopted to Canada. *Canadian Psychology*, 503. doi: <https://www.jstor.org/stable/23087934>
- Ames, E. W., & Carter, M. (1992). Development of Romanian orphanage children adopted to Canada. *Canadian Psychology*, 503.
- Archieven van Wereldkinderen. (sd). *25 individuele adoptiedossiers tussen 1990 en 2000*.
- Baker, M., Fallon, S., & Isalska, A. (2017). *Romania & Bulgaria travel guide*. Lonely Planet Global Limited.
- Bocarnea, M. C., & Osula, B. (2008). Edifying the new man: Romanian communist leadership's mythopoeia. *International Journal of Leadership Studies*, 198–211.
- Buzducea, D., Dan, A., Ghetzau, R., Ionita, A., Margarit, V., Preda, M., . . . Zamfir, E. (1997). *Toward a child-centered society: A report of the institute for the research of the quality of life*. Bucharest: RO: Institute for the Research of the Quality of Life.
- Cantwell, N. (2014). The best interests of the child in intercountry adoption. *Innocent Insight*. Florence: UNICEF Office of Research.
- Correll, L., Correll, T., & Predescu, M. (2006). *USAID and child welfare reform in Romania: Challenges, successes, and legacy*. Washington, DC: USAID/DGST/EE, JBS International, Arguirre Division.
- David, H. P., & Baban, A. (1996). Women's health and reproductive rights: Romanian experience. *Patient Education and Counseling*, 235-245.
- Deletant, D. (1995). *Ceausescu and the securitate: Coercion and dissent in Romania, 1965-1989*. London: Hurst.
- Deletant, D. (1999). *Communist terror in Romania: Gheorghiu-Dej and the police state, 1948-1965*. London: Hurst.
- Demekas, D. G., & Khan, M. S. (1991). *The Romanian economic reform program*. Washington DC: International Monetary Fund.
- Denéchère, Y., & Scutaru, B. (2010). International adoption of Romanian children and Romania's admission to the European Union (1990-2007). *Eastern Journal of European Studies*, 135-151.
- Department of Child Protection (DPC). (2007). Census of children/youth in institutional care in Romania [Recensământul copiilor/tinerilor plasati in institutiile de ocrotire din Romania]. *Childhood Protection Program Technical Assistance Unit*, Bucharest, Romania.

- European Commission. (1999). *Regular report 1998 from the commission on Romania's progress towards accession*. Brussels: October 1999.
- European Commission. (2001). *Regular report from the commission on Romania's progress towards accession 2001*. Brussels: 13 november 2001 (SEC (2001) 1753).
- European Parliament. (2001, mei 23). *Draft report on Romania's membership application to the EU and the state of negotiations*.
- Federici, R. (1999). *Help for the hopeless child: A guide for families*. Alexandria: Federici & Associates.
- Fiom. (2020a). *Geadopteerden*. Opgehaald van Fiom: <https://fiom.nl/afstammingsvragen/geadopteerden>
- Fiom. (2020b). *Kosten zoekactie*. Opgehaald van Fiom: <https://fiom.nl/afstammingsvragen/zoeken-familie/kosten-zoekactie>
- Geadopteerd.info. (2020). Opgehaald van Stichting Interlandelijk Geadopteerden (SiG): <https://www.geadopteerd.info/>
- Georgescu, R., & Iepan, F. (Regisseurs). (2005). *Das experiment 770: Gebären auf befeh* [Film].
- Greenwell, F. (2006). The impact of child welfare reform on child abandonment and deinstitutionalization, Romania 1990-2000. *Annales De Démographie Historique*, 133-158.
- Greenwell, K. f. (2003). *The effects of child welfare reform on levels of child abandonment and deinstitutionalization in Romania, 1987–2000*. Austin: The University of Texas at Austin.
- Groza, V., & Ileana, D. (1996). A follow-up study of adopted children from Romania. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 541-565.
- Groza, V., Ileana, D., & Irwin, I. (1999). *A peacock or a crow: Stories, interviews and commentaries on Romanian adoptions*. Euclid: Williams Custom Publishing.
- Haags Adoptieverdrag. (1998, mei 14). *Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie*. Opgehaald van Wetten, overheid: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0009614/2017-09-01>
- Himes, J. R., Kessler, S., & Landers, C. (1991). *Children in institutions in central and eastern Europe and a first look at alternative approaches*. Florence: UNICEF International Child Development Centre.
- Hoksbergen, R. (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspekt.
- Hoksbergen, R., & de medewerkers van het Roemenië-project. (1999). *Adoptie van Roemeense kinderen. Ervaringen van ouders die tussen 1990 en medio 1997 een kind uit Roemenië adopteerden*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Afdeling Adoptie.
- Hoksbergen, R., & Medewerkers van het Roemenië project. (2002). *Effecten van verwaarlozing. Ervaringen met adoptiekinderen afkomstig uit Roemenië*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Afdeling Adoptie.
- Human Rights Watch. (1990). Romania's orphans: A legacy of repression. *Human Rights Watch*.
- Human Rights Watch. (1991). *Since the revolution: Human rights in Romania*. New York: Helsinki Watch Report.
- Hunt, K. (1991, Maart 24). The Romanian baby bazaar. *New York Times*, p. 24.

- Iusmen, I. (2014). *Children's rights eastern enlargement and the EU human right regime*. Manchester: Manchester University Press.
- Johnson, A. K., Edwards, R. L., & Puwak, H. (1993). Foster care and adoption policy in Romania: Suggestions for international intervention. *Child Welfare, 72*, 489. doi: 0009-4021/93/050489-18
- Johnson, A., & Groze, V. (1993). The orphaned and institutionalized children of Romania. *Journal of Emotional and Behavioral Problems, 2*, 49-52.
- Jones, B. T. (Regisseur). (2009). *The lost world of communism: Socialism in one family* [Film].
- Kinderarts uit Roemenië. (2020, juni 9). Interview met een Roemeense kinderarts.
- Kligman, G. (1992a). Abortion and international adoption in post-Ceausescu Romania. *Feminist Studies, 405-419*.
- Kligman, G. (1998). *The politics of duplicity: Controlling reproduction in Ceausescu's Romania*. Colombia: University of California Press.
- Klingman, G. (1992b). When abortion is banned: The politics of reproduction in Ceausescu's Romania: a case study in political culture. *East European Politics & Societies, 364-418*.
- Lawson, C. (1991, oktober 3). Doctor acts to heal Romania's wound of baby trafficking. *The New York Times*, p. B1,3.
- Lewis, B. (Regisseur). (2002). *The king of communism: The pomp & pageantry of Nicolae Ceausescu* [Film].
- Maitland, E. (1991). Romania's environmental crisis. In J. DeBardeleben, *To Breathe Free* (p. 235-236). Washington D.C.: Woodrow Wilson.
- McMullan, S. J., & Fisher, L. (1992). Developmental progress of Romanian orphanage children in Canada. *Canadian Psychology, 37-48*.
- National Authority for Child Protection and Adoption (NACPA), & United Nations Children's Fund (UNICEF). (2004). *Child Care System Reform in Romania*. Bucharest, Romania: UNICEF.
- National Authority for the Protection of Child's Rights (NAPCR). (2010). National Strategy Project in the field of Protection of Child Rights 2006-2013.
- Nelson, D. N. (1990). Romania. *Electoral Studies, 355-366*.
- Nicolae, V., & Slavik, H. (2003, maart 10). *Being a 'gypsy': The worst social stigma in Romania*. Opgehaald van ERRC: <http://www.errc.org/roma-rights-journal/being-a-gypsy-the-worst-social-stigma-in-romania>
- Norris, C. L. (2009). *The banning of international adoption in Romania: Reasons, meaning, and implications for child care and protection*. Boston University: Thesis.
- Oud-Wereldkinderen medewerkers. (2020, juni 19). Persoonlijk interview met twee oud Wereldkinderen medewerkers.
- PACT: Private Agencies Cooperating Together. (1991). *PACT census of children in institutions*. Washington, DC.
- Popescu, R., Muntean, A., & Juffer, F. (2020). Adoption in Romania: Historical perspectives and recent statistics. *Adoption Quarterly, 1-26*.

- Post, R. (2007). *Romania for export only: The untold story of the Romanian ,orphans‘*. Hoekstra.
- Réti, T. (1989). Dependence and centralization in Romania 1944 to 1956. *East European Politics & Societies*, 3(3), 465-499.
- Roper, S. D. (2000). History of Romania: 1965-1989. In S. D. Roper, *Romania: The unfinished revolution*. London: Routledge, 45-64.
- Rosapepe, J. C. (2001). *Half way home: Romania's abandoned children ten years after the revolution*. A report to America from the U.S. embassy Bucharest, Romania.
- Rus, A. V., Parris, S. R., & Stativa, E. (2017). *Child maltreatment in residential care: History, research, and current practice*. Cham: Springer International Publishing.
- Rus, A. V., Parros, S., Cross, D., Puvis, K., & Draghici, S. (2011). Reforming the Romanian child welfare system: 1990 – 2010. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 56-72.
- Rus, A. V., Stativa, E., Pennings, J. S., Cross, D. R., Ekas, N., Purvis, K. B., & Parris, S. R. (2013). Severe punishment of children by staff in Romanian placement centers for school-aged children: Effects of child and institutional characteristics. *Child Abuse & Neglect*, 1152-1162.
- Socor, V. (1990). Pastor tökes and the outbreak of the revolution in Timi oara. *RFE: Reporton Eastern Europe*, 19-26.
- Stacey, P. (2002). Inter-country adoption: The European Union, Romania and the international community. *A Report for the Center for Adoption Policy Studies*.
- Stativa, E., Anghelescu, C., Palicari, G., Stanescu, A., & Nanu, R. (2002). Child abuse in residential care institutions in Romania. In A. Rus, S. Parris, & E. Stativa, *Child maltreatment in residential care: History, research, and current practice*. Cham: Springer International Publishing AG. doi: 10.1007/978-3-319-57990-0
- Tomescu, I. (2003). *Abandoned children and international adoption: An analysis of unintended consequences of institutional arrangements in Romania, 1990-2001*. Ohio State University: Electronic Thesis or Dissertation.
- Tsantis, A. C., & Pepper, R. (1979). *Romania - industrialization of an agrarian economy under socialist planning*. Washington: World Bank.
- United Adoptees International. (z.d.). *Over ons*. Opgehaald van Uniteda Adoptees: <http://www.unitedadoptees.org/nl/>
- Verdrag inzake de Rechten van het Kind. (1989, november 20). Opgehaald van Wetten, overheid: <https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18>
- WHO Regional Office for Europe. (2019). *Influenza surveillance country, territory and area profiles 2019*.
- World Bank. (1992). *Romania: Human resources and the transition to a market economy*. Washington, D.C: The World Bank.
- Wright, N. H. (1975). Restricting legal abortion: Some maternal and child health effects in Romania. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 246-256.
- Zamfir, C., & Zamfir, E. (1996). *Children at risk in Romania: Problems old and new*. Florence: UNICEF ICDC.
- Zugravescu, A., & Iacovescu, A. (1995). The adoption of children in Romania. In E. D. Jaffe, *Intercountry adoptions: Laws and perspectives of "sending" countries* (p. 39-51). The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers.